Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Mediální reflexe romské minority v českém hraném filmu po roce 1989

Jana Ščamburová

Katedra divadelních a filmových studií
Vedoucí práce: Mgr. Luboš Ptáček, Ph. D.
Studijní program: Filmová věda - Žurnalistika

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Mediální reflexe romské minority v českém hraném filmu po roce 1989* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci 8. dubna 2015 ……

Jana Ščamburová

V první řadě bych ráda poděkovala Mgr. Luboši Ptáčkovi, Ph. D. za trpělivost a ochotu při vedení bakalářské práce.

Rovněž bych chtěla poděkovat Liborovi, Ondřejovi, Tereze, Kristýně, Marii a Lucii. Bez jejich neutuchající podpory by tato práce nevznikla.

Největší díky patří mé rodině.

NÁZEV:

Mediální reflexe romské minority v českém hraném filmu po roce 1989

AUTOR:

Jana Ščamburová

KATEDRA:

Katedra divadelních a filmových studií

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Luboš Ptáček, Ph. D.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce se zabývá mediální reflexí romské minority v českém dlouhometrážním hraném filmu od roku 1990 do současnosti. Zahrnuje čtyři filmy - *Marian* (1996), *Smradi* (2002), *Roming* (2007) a *Cigán* (2011), ve kterých jako hlavní hrdina vystupuje zástupce romské menšiny. Pozornost je věnována také snímku *Můj přítel Fabián* (1953). Z českých celoplošných tištěných médií byly vybrány články, které mají se zmíněnými filmy souvislost. Za pomoci kvantitativní výzkumné metody, čili obsahové analýzy, bylo vyhodnoceno, jak se o vybraných filmech v souvislosti s prezentací Romů psalo v českých denících a jakým způsobem tyto texty ovlivňují všeobecné mínění českého konzumenta mediálních obsahů o romské populaci.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Romská minorita, tištěná média, Marian, Smradi, Roming, Cigán

TITLE:

Media Reflection of the Roma Minority in the Czech Feature Film after 1989

AUTHOR:

Jana Ščamburová

DEPARTMENT:

Department of Theatre and Film Studies

SUPERVISOR:

Mgr. Luboš Ptáček, Ph. D.

ABSTRACT:

The thesis is focused on the media reflection of the Roma minority in Czech feature length films since 1990 to the present time. The thesis includes four films - *Marian* (1996), *Smradi* (2002), *Roming* (2007) and *Cigán* (2011), in which the main character is a representative of the Roma minority. Attention is also given to the film *Můj přítel Fabián* (1953). The articles, which have a connection with those films, were selected from the Czech nationwide print media. With the help of quantitative research methods (content analysis) was evaluated, how the Czech dailies wrote about the selected films in connection with the presentation of the Roma and how these texts affect a Czech media consumer´s general opinion of the Roma population.

KEYWORDS:

Roma minority, print media, Marian, Smradi, Roming, Cigán

Obsah

Obsah 6

1 Úvod 8

2 Metodologie 11

2.1 Výzkumná metoda: obsahová analýza 11

2.2 Definice výběrového souboru, vzorku a techniky výběru 13

2.3 Hlavní výzkumná otázka 14

2.4 Výzkumné otázky, hypotézy a jejich operacionalizace 15

2.4.1 Označení minority 15

2.4.2 Zpravodajské a publicistické články 16

2.4.3 Žánry publicistických textů 16

2.4.4 Témata článků 17

2.4.5 Obliba vybraných filmů u médií 18

3 Kulturně politický kontext 20

3.1 Historie Romů na českém území 20

3.2 Současná situace Romů na území České republiky 22

4 Můj přítel Fabián – zobrazení Romů v československém hraném filmu 24

4.1 Představení díla 24

4.2 Analýza článků majících vazbu na film Můj přítel Fabián 26

5 Charakteristika zkoumaných filmů 31

6 Analýza článků o vybraných filmech 34

6.1 Charakteristika zkoumaného vzorku 34

6.2 Výzkumná zjištění a interpretace dat 39

6.2.1 Označení minority 39

6.2.2 Zpravodajské a publicistické články 44

6.2.3 Žánry publicistických textů 45

6.2.4 Témata článků 49
6.2.5 Obliba vybraných filmů u médií 52
7 Závěr 55
Seznam použitých zdrojů 58
Literatura 58
Příloha č. 1 (Kódovací klíč) 60
Seznam grafů 63
Seznam použitých zkratek 65

1 Úvod

Bakalářská práce se bude zabývat mediální reflexí romské minority v českém dlouhometrážním hraném filmu od roku 1990 do současnosti. Rozhodli jsme se z takových filmů vybrat pouze čtyři snímky, kterým se budeme věnovat. Práce zahrne filmy *Marian* (1996), *Smradi* (2002), *Roming* (2007) a *Cigán* (2011). Všechny tyto filmy splňují požadavek Roma jako hlavního hrdiny, rok vzniku po Sametové revoluci a českou produkci nebo koprodukci. Práce vynechá dokumentární filmy, které se romskou tématikou zaobírají nejčastěji, krátkometrážní filmy, studentské filmy, animované filmy a seriály.

Základním cílem práce bude vyhodnotit, jak se o vybraných filmech v souvislosti s prezentací Romů psalo v českých celoplošných tištěných médiích a jakým způsobem tyto texty ovlivňují všeobecné mínění českého konzumenta mediálních obsahů o romské populaci. Oproti původnímu plánu jsme se v práci rozhodli nezahrnout analýzu obsahů českých internetových médií a sociálních sítí. Domníváme se, že by takový rozsah analýzy byl pro bakalářskou práci příliš široký. Zkoumat proto budeme pouze většinová tištěná média, vynecháme i noviny a časopisy psané samotnou menšinou. Právě celoplošná média v České republice názor většiny nejvíce ovlivňují a vycházíme také z předpokladu, že mediální obsahy tvořené Romy majorita v drtivé většině nekonzumuje. Vybrané texty o zmíněných filmech podrobíme analýze, která bude provedena pomocí kvantitativní výzkumné metody, jinými slovy pro náš výzkum využijeme obsahovou analýzu.

Současná situace romské minority na území České republiky je alarmující. Rozdíly mezi majoritou a Romy se stále prohlubují a výhled do budoucnosti nenaznačuje pozitivní rozřešení romské otázky. Volba tématu byla ovlivněna vlastní zálibou o danou látku a také mezerou mezi odbornými texty. Bylo sepsáno značné množství prací, které zkoumaly zobrazování romské minority v českých médiích[1],

[1] Např. Magisterská diplomová práce Adély Badáňové „Proměny mediální reprezentace Romů v českém tisku“ (2010); bakalářská diplomová práce Zuzany Klusové „Mediální obraz Romů v regionálním zpravodajství ČT Ostrava“ (2008); disertační práce Renaty Sedlákové „Obraz Romů v televizním zpravodajství: příklad mediální konstrukce reality“ (2007); bakalářská diplomová práce Kateřiny Balunové „Romská otázka v médiích: analýza obrazu romské menšiny v médiích na kauze vystěhování vsetínských Romů“ (2007); práce Kamila Dubského „Reflexe romského etnika ve východočeských Denících Bohemia“ (2005); práce Hany Křenkové „Obraz Romů na stránkách denního tisku v letech druhé republiky“ (2002); práce Radovana Pláška „Obraz Romů v týdeníku Republika: jazyková klišé při zobrazování menšin“ (2001).

existují dokonce i texty zaměřující se na hrané filmy[2], ve kterých se tato minorita vyskytuje. Zatím ale nikdo neprobádal, jakým způsobem ovlivňují mediální texty o hraných filmech (ve kterých je zastoupena romská minorita) všeobecné mínění českého diváka o této populaci. A přitom právě symbióza médií a umění dokáže mít značný vliv na názory ve společnosti, které může silně ovlivňovat jak pozitivním, tak i negativním způsobem.

V pořadí 2. kapitola bude věnovaná metodologii výzkumu - obsahové analýze. Stručně ji charakterizujeme a představíme její využití. K pochopení základní podstaty kvantitativní výzkumné metody nám poslouží sborník *Analýza obsahu mediálních sdělení*, konkrétně část Helmuta Scherera *Úvod do metody obsahové analýzy*.[3] Elementární principy jsou také vysvětleny v kapitole *Kvantitativní obsahová analýza* v publikaci *Metody výzkumu médií*[4] od Tomáše Trampoty a Martiny Vojtěchovské. Součástí této kapitoly bude i definování výběrového souboru, výzkumného vzorku a techniky jeho výběru. Stanovíme si hlavní a vedlejší výzkumné otázky a operacionalizujeme hypotézy.

Ve 3. kapitole se budeme věnovat kulturně politickému kontextu, který je nezbytný k pochopení celé problematiky. Zaměříme se na historii Romů na území Československa od komunistického převratu v roce 1948. Vycházet budeme především z publikace Ctibora Nečase *Romové v České republice včera a dnes*.[5] Kniha je psaná učebnicově, je velmi přehledná a obsáhlá. Představuje důležité momenty v dějinách Romů. Využijeme ji zejména k vysvětlení souvislostí při vzniku filmu *Můj přítel Fabián* (1953), který jsme si zvolili jako ukázkový příklad kinematografické tvorby pracující s romskou minoritou před Sametovou revolucí. V závěru 2. kapitoly se pokusíme nastínit současnou situaci romské menšiny v České

---

[2] Např. Magisterská diplomová práce Františky Dvorské „Filmy s romským přízvukem: Současný stav romské kinematografie a její perspektiva“ (2011) nebo bakalářská diplomová práce stejné autorky „Reflexe společenského smýšlení o Romech v československé a české kinematografii“ (2006).

[3] SCHERER, Helmut. Úvod do metody obsahové analýzy. In SCHULZ, Helmut, REIFOVÁ, Irena a kol.. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. UK Praha : Karolinum, 2004, s. 29-50. ISBN: 80-246-0827-8.

[4] TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Kvantitativní obsahová analýza. In TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Metody výzkumu médií. Praha : Portál, s.r.o., 2010, s. 99-117. ISBN 978-80-7367-683-4.

[5] NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2.

republice. Poplatná nám bude kniha *S Romy žít budeme – jde o to jak* [6] od Pavla Říčana. Byla sice napsána v roce 1998, ale její stanoviska jsou uplatnitelná i v dnešní době.

V následující 4. kapitole se pokusíme představit film *Můj přítel Fabián* (1953) Jiřího Waisse. Výčet filmů vytvořených před rokem 1989 jsme získali ze sborníku *Minority a film*, nejvíce poplatný nám byl text Jana Bernarda *O Cikánech, s Cikány, bez Cikánů…*[7], který krátce popisuje jak okolnosti ve společnosti, tak významy zmíněných filmů. Díky textu Jana Bernarda a také díky faktu, že *Můj přítel Fabián* (1953) byl úplně prvním hraným dlouhometrážním filmem, ve kterém Romové vystupují, jsme se rozhodli právě tento film použít jako vzorový. Krátce vysvětlíme, o čem dílo pojednává a jaké okolnosti vzniku ho provázely. Kapitolu uzavřeme analýzou článků z celoplošných tištěných médií, které byly publikovány v době vzniku filmu a které mají s dílem souvislost.

Další kapitola bude věnována vybraným českým hraným dlouhometrážním filmům, které byly natočeny po roce 1989 a jako hlavní hrdina se v nich vyskytuje Rom. Stručně popíšeme, kdy daný snímek vznikl, kdo je jeho autorem a do jakého žánru můžeme dílo zařadit. Nezbytné bude také představení oficiálních anotací distributorů.

V následující 6. kapitole práce představíme charakteristiku výzkumného vzorku a shrneme výsledky provedené analýzy, využijeme k tomu tabulky a grafy. Nepostradatelnou součástí bude interpretace těchto dat.

V samotném závěru práce shrneme, jak se o vybraných filmech v souvislosti s prezentací Romů psalo v českých celoplošných tištěných médiích a jakým způsobem tyto texty ovlivňují všeobecné mínění českého diváka o romské populaci. Zrekapitulujeme důležité body teoretické i empirické části bakalářské práce a navrhneme, jak by se dalo v daném výzkumu pokračovat, jak ho rozšířit nebo doplnit.

---

[6] ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o.. 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.

[7] BERNARD, Jan. O Cikánech, s Cikány, bez Cikánů…. In KAŇUCH, Martin (ed.). *Minority a film*. Bratislava : Asociácia slovenských filmových klubov, 2012, s. 87-104. ISBN 978-80-970420-2-8.

2 Metodologie

Cílem výzkumu je vyhodnotit, jak se o vybraných filmech v souvislosti s prezentací Romů psalo v českých celoplošných tištěných médiích a jakým způsobem tyto texty ovlivňují všeobecné mínění českého konzumenta mediálních obsahů o romské populaci. Práce zahrne filmy *Marian* (1996), *Smradi* (2002), *Roming* (2007) a *Cigán* (2011). Pozornost budeme věnovat pouze článkům většinových tištěných médií. Vybrané texty o zmíněných filmech podrobíme analýze, která bude provedena pomocí kvantitativní výzkumné metody. Domníváme se, že je důležité probádat, jakým způsobem českou většinovou společnost ovlivňují články o filmech, ve kterých se zástupci romské minority vyskytují v hlavních rolích. Při výzkumu se budeme prioritně snažit zodpovědět položené výzkumné otázky a vyvrátit nebo potvrdit dané hypotézy. Připouštíme také možnost, že v práci budeme informovat i o jiných datech, která při analýze objevíme.

2.1 Výzkumná metoda: obsahová analýza

„Obsahová analýza je kvantitativní výzkumnou metodou pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek.“[8] Slovem systematický autor rozumí to, že všechny mediální obsahy budou při analýze zpracovány stejným způsobem.[9] Intersubjektivně ověřitelný dále znamená, že všichni ostatní badatelé budou schopni při aplikaci našich výzkumných metod reprodukovat naše výsledky.[10] Kvantitativní výzkumná metoda je vysoce strukturovaný a selektivní proces, který vychází ze sociálně vědních metod měření a kvantifikace.[11] Při použití metod obsahové analýzy jsou mediované obsahy zkoumány s ohledem na několik vybraných znaků a následné výsledky šetření se podrobují statistickým analýzám.[12]

Výzkumný proces sestává ze stanovení výzkumného tématu, operacionalizace, sběru dat a jejich vyhodnocení.[13] Na stanovení výzkumného tématu se váže i jasné stanovení cíle zkoumání, a to formou výzkumné otázky nebo

[8] SCHERER, cit. 3, s. 30.
[9] Tamtéž, s. 34.
[10] Tamtéž.
[11] Tamtéž, s. 29.
[12] Tamtéž, s. 30.
[13] Tamtéž, s. 31.

hypotézy.[14] Z jejich definic musí být jasné, co budeme v jednotlivých obsazích médií hledat a analyzovat.[15] Při operacionalizaci musíme nejdříve vymezit výběrový soubor.[16] Takový výběr se provádí ve čtyřech rovinách – je potřeba definovat, jaká média budeme rozebírat, dále jaké obsahy budeme v těchto médiích analyzovat, za jaké časové období budeme mediální obsahy sledovat a v neposlední řadě je potřeba specifikovat mediované obsahové jednotky.[17] Je nutné brát v potaz to, že badatelé nemají ekonomicky ani technicky neomezené možnosti zkoumat celý výběrový soubor, proto musí být výzkumný vzorek dostatečně reprezentativní, aby přinášel platná zjištění pro celou zkoumanou populaci, popřípadě aby přinášel minimálně zkreslené výsledky.[18] Po operacionalizaci nastává fáze kódování, která se skládá ze dvou stupňů. Nejdříve je nutné segmentovat mediované obsahy na jednotlivé prvky (kódovací jednotky) a následně tyto jednotky popsat pomocí pevně stanovených kategorií.[19] Kódovací jednotkou rozumíme nejmenší prvek analýzy, kterého si budeme všímat.[20] Jednotlivé kódy zaznamenáváme do kódovací knihy, vlastní výzkum do záznamového archu. Po zakódování všech jednotek následuje korektura a samotné vyhodnocení výzkumu.[21] V konečné fázi výzkumu se dopracujeme ke statistickým datům, které můžeme následně převést do tabulek a grafů.

Kvantitativní výzkumná metoda zahrnuje řadu pozitivních vlastností, kterých při našem výzkumu můžeme využít. Obsahová analýza je přenositelná, poskytuje objektivní výsledky nezávislé na výzkumníkovi, který ji provádí, a tyto výsledky mohou být jasně a jednoznačně prezentovány v tabulkách a grafech.[22] Další z neodmyslitelných výhod je fakt, že obsahová analýza pracuje s velkým množstvím textů, naopak pro analýzu a zpracování malého množství mediálních obsahů vhodná není.[23]

Mezi největší nevýhody kvantitativní výzkumné metody patří to, že nabízí pouze tvrdá data, ale nikoli vysvětlení, proč se daný jev v analýze vyskytl.[24]

---

[14] TRAMPOTA, VOJTĚCHOVSKÁ, cit. 4, str. 104.
[15] Tamtéž.
[16] SCHERER, cit. 3, s. 35.
[17] Tamtéž.
[18] TRAMPOTA, VOJTĚCHOVSKÁ, cit. 4, str. 105.
[19] SCHERER, cit. 3, s. 38.
[20] TRAMPOTA, VOJTĚCHOVSKÁ, cit. 4, str. 105.
[21] SCHERER, cit. 3, s. 50.
[22] TRAMPOTA, VOJTĚCHOVSKÁ, cit. 4, str. 103.
[23] Tamtéž.
[24] TRAMPOTA, VOJTĚCHOVSKÁ, cit. 4, str. 110.

Negativním jevem je dále umazávání unikátních rozdílů jednotlivých reprezentantů.[25] Ty o svoji osobitost přichází při zprůměrování, které nastává při zařazování mezi jednotlivé proměnné.[26] Poměrně důležitou roli hraje také vysoká časová náročnost při zpracovávání dat, kterou mohou někteří výzkumníci také hodnotit negativně.

2.2 Definice výběrového souboru, vzorku a techniky výběru

Prvním krokem operacionalizace je vymezení výběrového souboru šetření. Při našem výzkumu jsou tímto výběrovým souborem myšlena všechna celoplošná tištěná média vycházející na území České republiky od roku 1996 do roku 2012 (včetně).

Z výběrového souboru byl následně sestaven výzkumný vzorek. Při jeho konstrukci jsme brali zřetel na filmy, kterým se výzkum věnuje, a to především na rok jejich vzniku. Rozhodli jsme se do výzkumného vzorku zahrnout časové období osmi let. Každému ze zmiňovaných filmů jsme věnovali období roku jeho vzniku a následující rok. Domnívali jsme se, že média budou mít zájem psát o filmech i rok po jejich uvedení, a to z důvodu udílení filmových ocenění. Ve výsledku to znamená, že jsme zahrnuli roky 1996 a 1997 (*Marian*, premiéra 14. 11. 1996), 2002 a 2003 (*Smradi*, premiéra 26. 9. 2002), 2007 a 2008 (*Roming*, premiéra 31. 5. 2007) a roky 2011 a 2012 (*Cigán*, premiéra 7. 7. 2011). Z českých celoplošných tištěných médií do výzkumného vzorku náleží deníky Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Právo, Blesk, ZN Zemské noviny, Telegraf, Práce, Haló noviny, Slovo, Super, Šíp, Aha! a Metro. Je nutné brát v úvahu, že zmíněných osm vybraných let vycházely bez přestání pouze deníky Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Právo, Blesk a Haló noviny. Další z nich byly ve vzorku zahrnuty pouze v určitém časovém úseku. Zánik deníku ZN Zemské noviny se datuje na září 2001.[27] ZN Zemské noviny proto byly ve výzkumném vzorku zahrnuty pouze v období roku 1996 a roku 1997. Deník Telegraf naposledy vyšel 6. 11. 1997, v našem výzkumném vzorku jsou zahrnuta jeho vydání od začátku roku 1996 do data zániku.[28] Podobná situace nastala i u deníku Práce, který zanikl 31. 12. 1997, proto se ve

[25] TRAMPOTA, VOJTĚCHOVSKÁ, cit. 4, str. 110.
[26] Tamtéž.
[27] KAŠÍK, M. 2010. *Historie deníků k 1. 3. 2010* [online]. Informační systém VŠFS [citováno 31. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <https://is.vsfs.cz/el/6410/leto2013/B_VyM/um/Historie_deniku_2009.txt>
[28] Tamtéž.

výzkumném vzorku nachází pouze v období let 1996 a 1997.[29] Posledním z deníků, který byl do vzorku zahrnut pouze v letech 1996 a 1997, je deník Slovo, který přestal být vydáván v září 2001.[30] Jiná situace nastává u dalších periodik. Deník Super vznikl 25. 2. 2001 a zanikl 16. 7. 2002, v tomto období byl také zahrnut do našeho výzkumného vzorku.[31] Další z celoplošných novin, Šíp, začal být vydáván v roce 2005 a jeho denní produkce byla ukončena k 31. 3. 2009.[32] Z tohoto důvody byl Šíp do výzkumného vzorku zahrnut pouze v letech 2007 a 2008. Bulvární deník Aha! začal být vydáván v roce 2006, v našem výzkumném vzorku jsme ho proto zahrnuli do let 2007, 2008, 2011 a 2012.[33] Posledním deníkem, který byl zařazen do výzkumného vzorku, je deník Metro, který vychází od roku 2005.[34] Jeho vydání jsme použili v období let 2007, 2008, 2011 a 2012.

Kódovací jednotkou výzkumu je „článek“ publikovaný ve zmíněných tištěných médiích, ve kterém je zmínka o jednom z vybraných filmů. Ve článcích z let 1997 a 1998 bylo hledaným slovem název filmu „Marian“, v letech 2002 a 2003 „Smradi“, v letech 2007 a 2008 „Roming“ a v období let 2011 a 2012 bylo tímto slovem „Cigán“. Ve výzkumu nebylo bráno v potaz možné chybné označení filmu *Marian* názvem „Marián“. Do zkoumaného souboru článků nebyly zařazeny informující texty o projekcích kin a pozvánky, které pouze zkopírovali oficiální anotaci distributora. Celkový seznam titulků těchto článků naleznete v přílohách. Předpokládáme, že vynechané články neovlivňují smýšlení o romské menšině a pokud ano (v případě anotací), pouze interpretují postoj filmových tvůrců, nikoli redaktorův vlastní. Mezi kódovací obsahy dále nebudou zahrnuty rubriky „FOTO“, které nabízí malý prostor pro vlastní text a jeho výpovědní hodnota byla shledána jako nízká.

2.3 Hlavní výzkumná otázka

Jak ovlivňují texty o vybraných filmech všeobecné mínění českého čtenáře o romské populaci?

[29] KAŠÍK, cit. 27.
[30] Tamtéž.
[31] Tamtéž.
[32] Tamtéž.
[33] Tamtéž.
[34] Tamtéž.

Texty o vybraných filmech rozumíme základní kódovací jednotku – článek, ve kterém se nachází jedno z klíčových slov („Marian“, „Smradi“, „Roming“ nebo „Cigán“). Všeobecným míněním myslíme výsledný názor, který čtenář po přečtení těchto textů získá. Na Romy je při analýze nahlíženo jako na hlavní hrdiny příběhů ve vybraných filmech.

2.4 Výzkumné otázky, hypotézy a jejich operacionalizace

2.4.1 Označení minority

VO1: Jak média užívají označení minority jako „Cigán“, „Cikán“, „Rom“ a „nepřizpůsobivý“?

V pořadí prvním analyzovaným prvkem bude označení romské minority ve vybraných článcích. Předpokládáme, že se v textech bude vyskytovat jedno ze čtyř označení minority – „Cigán“, „Cikán“, „Rom“ nebo v poslední době v médiích velmi oblíbené „nepřizpůsobivý“ občan. V rámci operacionalizace jsme také zařadili kódy pro indikátory „bez označení minority“ a „jiné“. V případě, že je minorita označena vícero způsoby, do kódovacího archu uvádíme častěji použité označení.

H1: U filmu Marian se nejčastěji bude vyskytovat označení „Cikán“, u zbylých filmů „Rom“.

U filmu *Marian* očekáváme, že hlavní hrdina bude nejčastěji označován jako „Cikán“. Bereme v úvahu, že snímek vznikl v 90. letech 20. století, kdy redaktoři označení „Cikán“ nevnímali v takové míře politicky nekorektní, jak tomu je v současnosti. Změnu tedy nacházíme u zbylých snímků, které vznikly v průběhu 21. století. V této době už označení „Cikán“ (a to silněji „Cigán“) nese negativní konotaci, proto předpokládáme, že se mu novináři budou vyhýbat a častěji použijí výraz „Rom“.

H2: Označení „nepřizpůsobivý“ se bude v textech vyskytovat nejméně.

V hypotéze č. 2 očekáváme, že označení „nepřizpůsobivý“ pro zástupce romské minority budou česká média v souvislosti s vybranými filmy používat nejméně. Je zřejmé, že tohle pojmenování se v našich masmédiích těší čím dál větší oblibě, na druhou stranu nejčastěji se o „nepřizpůsobivých“ občanech hovoří v souvislosti s negativními stránkami života romské menšiny u nás (kriminalita, devastace bytů, sociální dávky apod.), nikoli s filmovým tématem.

2.4.2 Zpravodajské a publicistické články

VO2: Je více prostoru v médiích věnováno zpravodajským nebo publicistickým textům o vybraných filmech?

Při rozdělování článku mezi zpravodajství a publicistiku vycházíme z publikace Viktora Jílka *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace.*[35]

H3: Více budou v médiích publikovány zpravodajské texty.

Předpokládáme, že česká celoplošná tištěná média budou více zveřejňovat zpravodajské články, které se budou týkat vybraných filmů. Zpravodajským textům obvykle bývá v médiích věnováno více prostoru než článkům publicistickým.

2.4.3 Žánry publicistických textů

VO3: Objeví se v publicistických textech více článků s názorem na film (recenze, kritika a analýza filmů), nebo článků s názorem na problematiku (komentář, poznámka, glosa, úvaha, polemická úvaha, prostá polemika, sloupek), které je film věnován?

Při kódování žánrů publicistických článků opět vycházíme z publikace *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace* Viktora Jílka. Ten v rámci

[35] JÍLEK, Viktor. *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. Olomouc: FF UP, 2004. 171 s.

publicistiky definuje celkem devatenáct žánrů (analýza, anketa, editorial, fejeton, fraška, glosa, komentář, kritika, medailon, polemická úvaha, poznámka, prostá polemika, příběh [story], publicistické interview, recenze, reportáž, sloupek, úvaha a úvodník).[36] Přiznáváme, že rozpoznávání publicistických žánrů je problematické, obzvlášť v současné době, kdy drtivá většina novinářů žánry nerespektuje nebo je různě kombinuje v rozmezí jednoho textu. Přesto jsme se rozhodli toto členění do analýzy zahrnout. Přestože je rozdělení značně subjektivní, kodér vycházel ze svého nejlepšího úsudku. Dále také předpokládáme, že je poměrně snadné rozlišit, jestli se text zabývá filmovým dílem (a pak se jedná o recenzi, analýzu nebo kritiku) nebo jestli text prezentuje autorův názor na problematiku (komentář, poznámka, glosa, úvaha, polemická úvaha, prostá polemika, sloupek), která se ve filmu skloňuje. Pokud si připustíme chybu v přesném určení žánru, nepřipouštíme chybu v určení tématu textu, který je při dané hypotéze zásadní.

H4: Početnější zastoupení budou mít recenze, kritiky a analýzy filmů.

V případě hypotézy č. 4 neočekáváme, že by redakce věnovaly více prostoru článkům vyjadřujícím osobní názory redaktorů o palčivých tématech, kterými se vybrané snímky zaobírají, než článkům o samotných filmech. V práci se zabýváme známými díly úspěšných režisérů, které byly často představovány na světových filmových festivalech. Domníváme se, že o takových filmových novinkách budou chtít redakce informovat svoje čtenáře. Filmoví publicisté, kteří pracují pro jednotlivá periodika, budou mít navíc potřebu vyjádřit svůj názor na snímky, o kterých se ve společnosti mluví.

2.4.4 Témata článků

VO4: O jakých tématech se psalo v souvislosti s vybranými filmy v celoplošných tištěných médiích?

[36] JÍLEK, cit. 35, s. 128 – 149.

Před kódováním témat článků jsme si zvolili třináct indikátorů tematických kategorií. Prvním z nich je téma filmy s Romy, které zahrne texty informující o námi vybraných čtyřech filmech, jejich obsahu, ději nebo například o okolnostech natáčení. Druhým tématem je filmový festival, a to český i světový. Dalším tématem filmové ocenění rozumíme například České lvy, Oscary, ceny kritiky, ale i ceny z filmových festivalů. Pod tématem osobnosti filmů s Romy si můžeme představit tvůrce a herce námi vybraných filmů. Dalšími z indikátorů je kino, Státní fond kinematografie, ostatní filmy, Česká televize, osobnosti ostatních filmů, romská otázka a světová kinematografie. Všechna témata naleznete také v příloze v kódovacím klíči. Jestliže se článek věnoval vícero tématům, zvolíme to, které v textu převažovalo. Pokud je témat více a jsou navíc spolu nesouvisející (například „kulturní tipy“, kde je každý odstavec věnován jinému umění), označíme článek indikátorem jiné.

H5: Tři nejčastěji se vyskytující témata budou u všech periodik stejná.

V hypotéze č. 5 vycházíme z odhadu, že se všechna česká celoplošná média budou ve svých článcích věnovat stejným tématům. Do analýzy zahrneme pouze ta média, která celkově napsala více jak deset textů s vazbou na vybrané filmy. Z témat nás pak budou zajímat tři nejčastěji se vyskytující u každého média. Zde očekáváme shodu, protože okolnosti okolo vzniku a uvedení filmu se často opakují (například představení na světovém festivalu, premiéra v kinech, boj o cenu Český lev apod.). Nedomníváme se, že v českém mediálním prostoru existuje deník, který zpracovává odlišná témata než ostatní redakce a pokud ano, tak pouze v malé, zanedbatelné míře.

2.4.5 Obliba vybraných filmů u médií

VO5: Jakému z vybraných filmů bude v médiích věnována největší pozornost?

U páté výzkumné otázky jsme do kódovacího archu zaznamenávali informaci o tom, jakému z vybraných snímků se každý z článků věnuje. Indikátory se staly Marian, Smradi, Roming a Cigán.

H6: Největší pozornost bude v médiích věnována filmu Roming.

Domníváme se, že se česká tištěná média budou v největší míře věnovat filmu *Roming*. Prvním důvodem naší úvahy je obsazení známých herců v hlavních rolích (Bolek Polívka a Marián Labuda), kteří navíc tvoří nezvyklou dvojici. Druhým důvodem je režisér filmu Jiří Vejdělek, který rok před uvedením filmu *Roming* získal značnou oblibu u diváků díky snímku *Účastníci zájezdu* (2006). Posledním důvodem je žánr filmu – kombinace komedie a road movie, která se těší velké oblibě u masových diváků, tím pádem budou i periodika produkovat více obsahů o takovém filmu (média tvoří takové obsahy, které si čtenář žádá).

H7: Nejméně se budou média věnovat filmu Marian.

V hypotéze č. 7 pracujeme s řadou důvodů, které pravděpodobně ovlivní zájem médií o film *Marian*. Režisér snímku byl v době vzniku krátce po studiích a *Marian* byl jeho prvním celovečerním hraným filmem. Palčivý děj přibližuje tragický osud sirotka. Film můžeme zařadit do žánru psychologické drama, které u diváků není nejoblíbenější. Posledním z důvodů je fakt, že si snímek kladl za cíl mít vysokou uměleckou hodnotu, která většinovému divákovi není blízká.

3 Kulturně politický kontext

3.1 Historie Romů na českém území

První zmínka o Romech na českém území se datuje krátce po roce 1400.[37] My se ale zaměříme pouze na tu část jejich historie, ve které se dají najít souvislosti s dobovými filmy, ve kterých romská minorita vystupuje. Vynecháme také období, kdy vznikly snímky *Cikáni* (1921) od režiséra Karla Antona a *Cikánská láska* (1938) od Ady Pellové-Czivišové a Adolfa Šroma. Prvně jmenovaný, *Cikáni*, je pro nás nedůležitý, protože se jedná o adaptaci románu Karla Hynka Máchy, z čehož vyplývá, že nenese žádnou reflexi dobového nahlížení na Romy. Druhý snímek, *Cikánská láska*, se bohužel nedochoval. Historie Romů na našem území nás začíná zajímat od 50. let minulého století, kdy vznikl film *Můj přítel Fabián* (1953) od Jiřího Weisse.

Zlomovým okamžikem pro romskou minoritu byl komunistický puč v únoru roku 1948. Přestože by se mohlo zdát, že tento okamžik ponese pouze negativa, Romové z převratu mohli především vytěžit, a to lepší podmínky. Ztělesňovalo je zejména zrušení Zákona o potulných Cikánech na začátku 50. let.[38] Tento zákon č. 117 z roku 1927 totiž zakazoval Romům i tulákům „žijícím po cikánsku“ kočovat, a to i tehdy, pokud z části (zejména v zimě) žili na stálém bydlišti.[39] Nová vláda se také snažila pomoci Romům na východě republiky, kde začala budovat silnice, pokoušela se zlepšit hygienické podmínky tamních osad a cílem bylo i odstranění negramotnosti.[40] S příchodem komunistické nadvlády na území Československa se zvýšily platy nekvalifikovaným pracovníkům, za čímž můžeme vidět větší platy pro Romy, kterým ve většině případů kvalifikace chyběla.[41] Samozřejmostí byla i sociální péče, povinné preventivní zdravotní programy a osvětová a kulturně-výchovná práce.[42] Tato dobrá vůle ze strany vlády však přišla vniveč kvůli tomu, že komunističtí odborníci neznali romskou mentalitu, tradice a především sociálně-ekonomickou realitu, ve které Romové žili.[43] Ta se důsledkem toho stále zhoršovala, avšak pochopitelně nebylo přijatelné, aby kvůli tomu někdo osočoval novou vládu.

[37] ŘÍČAN, cit. 6, s. 15.
[38] Tamtéž, s. 25.
[39] NEČAS, cit 5, s. 61.
[40] ŘÍČAN, cit. 6, s. 25.
[41] Tamtéž.
[42] Tamtéž.
[43] Tamtéž.

Každopádně je potřeba uznat, že rasistický odpor vůči Romům byl velmi slabý a to díky stále neutuchajícímu poválečnému traumatu.

Během 50. let se komunistická vláda snažila vyřešit „cikánskou otázku“ patrně tím nejnevhodnějším způsobem – nerepresivní asimilací.[44] V podstatě se mělo jednat o splynutí romského národa s českou a slovenskou majoritou. Měl být potlačen jejich jazyk, kultura i tradice. Na druhou stranu se komunistická strana snažila Romům na oko dokazovat, že se o ně zajímá a že jim záleží na tom, aby jejich asimilace měla co nejhladší průběh. Nekvalifikovaní pracovníci (ovšem nejen Romové) měli mnohdy vyšší mzdy než lékaři a učitelé.[45] Zástupcům romské minority se často přehlížely drobné přestupky a trestné činy a podporováno bylo také středoškolské i vysokoškolské vzdělávání romské menšiny.[46] Až na začátku 70. let vyšlo najevo, že zmíněna taktika nebyla vhodná. Dokazuje to zpráva o sociologickém výzkumu, která pojednává o masivní averzi minority k romské menšině na území celé republiky.[47] Zpráva byla potlačena, ale je potřeba zmínit, že protiromský útlak byl po jejím uveřejnění zmírněn.[48]

Asimilační politika vzkvétala především na konci 50. a začátku 60. let. V únoru roku 1959 byla odebrána olašským Romům možnost kočovat, v polovině 60. let následovala akce „Rozptyl“.[49] Slovenští Romové, kteří žili v osadách, se měli systematicky rozptýlit po celém území republiky a jejich osady měly být zrušeny.[50] Plánem bylo, aby se v žádné obci nevyskytovalo více jak 5% příslušníků romské minority, ve výsledku se však tato akce dotkla „pouze“ několika tisíců slovenských Romů.[51]

Na situaci Romů v Československu se v sedmdesátých letech pokusila poukázat Charta 77, která označila romskou menšinu jako „nejbezprávnější skupinu obyvatelstva v Československu“, odsoudila také nevhodnou práci médií s touto minoritou a sterilizaci romských žen.[52]

---

[44] NEČAS, cit 5, s. 99.
[45] ŘÍČAN, cit. 6, s. 26.
[46] Tamtéž.
[47] Tamtéž.
[48] Tamtéž.
[49] Tamtéž, s. 27.
[50] Tamtéž.
[51] Tamtéž.
[52] Tamtéž, s. 28.

Je zřejmé, že v průběhu 80. let ochabl spolu s komunistickou mocí i útlak Romů. Skutečná ekonomická a sociální realita romské minority na území Československa však vyšla na povrch až se Sametovou revolucí v listopadu 1989.

3.2 Současná situace Romů na území České republiky

Při posledním sčítání lidu, které v České republice proběhlo v roce 2011, se k romské národnosti přihlásilo 13 109 občanů, romský jazyk jako svůj rodný uvedlo celkem 38 270 obyvatel.[53] Tato čísla ale nemůžeme brát jako relevantní, protože přihlašování k národnostem při sčítání lidu je velmi subjektivní. Přesná statistická data o Romech nejsou známá - sběr etnických dat je regulován menšinovým zákonem (ustanovení § 4)18 a zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. Podle odborných odhadů ERRC[54] v současné době žije na území České republiky od 150 tisíc do 300 tisíc Romů, což je 1,4 až 2,8 % obyvatel.[55]

Existuje řada faktorů, které ovlivňují vztahy mezi Romy a majoritou. Majoritě na Romech vadí devastace bytů, kriminalita, záškoláctví a hluk v okolí.[56] Romové naopak poukazují na to, že je česká většinová společnost diskriminuje, nedisponuje dostatkem bytů, má složitý vzdělávací systém i byrokracii a v neposlední řadě neřeší problém nezaměstnanosti.[57] Pravdou zůstává, že Romové v České republice patří k vrstvám s nejhoršími životními podmínkami. Je pro ně typická podprůměrná vzdělanostní a sociální úroveň, vysoká nezaměstnanost, špatná bytová situace a nepříznivý zdravotní stav.[58]

To, že romská otázka v našem státě nebyla stále vyřešena, dokazuje průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění z dubnu 2014. Ve výzkumu *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti* byla respondentům položena otázka: *„Jak celkově hodnotíte soužití romské a neromské populace v České republice?“*.[59] Z výzkumu

---

[53] HLAVÁČEK, Karel. 2014. *Romové v České republice* [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [citováno 17. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91753>

[54] European Roma Rights Centre, mezinárodní organizace bojující za práva Romů.

[55] HLAVÁČEK, cit. 53.

[56] ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Specifika romského chování a komunikace. In Šišková, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001, s.145-148. ISBN 80-244-0925-9.

[57] Tamtéž.

[58] NEČAS, cit 5, s. 110.

[59] CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. 2014. *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – duben 2014* [online]. [cit. 18. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7230/f3/ov140514.pdf>

vyplývá, že soužití majoritní společnosti s romskou minoritou je vnímáno jako problematické – pouze 12 % respondentů odpovědělo, že soužití vnímá jako dobré, jako špatné ho naopak označilo celých 84 % dotázaných (zbylá 4 % tvoří lidé, kteří odpověděli, že neví).[60] Je zřejmé, že česká společnost Romy stále nepřijala za své rovnoprávné občany, přestože na našem území žijí několik staletí. Romové se tím pádem v našem státu doposud cítí jako cizinci.

Ačkoli situace Romů u nás není příznivá, Česká republika se snaží jejich život a kulturu přiblížit ostatním občanům. Jako příklad můžeme uvést bezproblémovou práci Muzea romské kultury v Brně nebo státní dotace pro romský tisk. Stát se touto cestou snaží romskou minoritu podporovat, zůstává však otázkou, jestli se tato iniciativa skutečně dotkne české majority. O tom, že je naše společnost k Romům odmítavá, svědčí poslední nárůst obliby neonacistických stran a politiků s extrémními názory, mezi kterými můžeme uvést Jiřího Čunka nebo Tomia Okamuru. Neodmyslitelný podíl na současném obrazu Romů v České republice mají samozřejmě i média.

V českém mediálním prostoru se vytváří imaginární bludný kruh. Ve většinové společnosti převládá protiromská nálada, média se snaží přizpůsobit poptávce a tím pádem produkují obsahy, které diváci a čtenáři chtějí konzumovat. Vznikají tak neobjektivní a nevyvážená sdělení, především žánru krimi, ve kterých často chybí příčiny prezentujících aspektů a zároveň se zdůrazňuje romský původ aktérů.[61] Na druhou stranu v médiích zřídka kdy naleznete obsahy o sociálních problémech Romů a naprosté minimum pozornosti je věnované rasovému násilí páchanému na romské menšině.[62] Říčan ve své publikaci tvrdí, že soustavné poškozování romské minority v médiích je vůbec nejzávažnějším problémem, který stojí v cestě k vyřešení romské otázky.[63] Zastává také názor, že o tom, jestli se situace posune k lepšímu, mohou z poloviny masmédia.[64]

---

[60] CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, cit. 59.
[61] NEČAS, cit. 5, s. 117.
[62] Tamtéž.
[63] ŘÍČAN, cit. 6, s. 80.
[64] Tamtéž, s. 77.

4 Můj přítel Fabián – zobrazení Romů v československém hraném filmu

4.1 Představení díla

Úplně prvním filmem, který byl natočen po komunistickém puči roku 1948 a objevil se v něm zástupce romské minority, se stalo psychologické drama *Můj přítel Fabián* (1953) režiséra Jiřího Weisse. Rozhodli jsme se zmíněný snímek zvolit jako ukázkové dílo komunistické filmové tvorby pracující s romskou otázkou, který budeme následně porovnávat s českou tvorbou současnosti. *Můj přítel Fabián* se snažil reflektovat dobovou situaci v Československu, kladl si za cíl mít vysokou uměleckou hodnotu a pochází z dílny významného režiséra. Romská minorita se v něm navíc stala skutečně hlavním tématem, nikoli pouze dokreslující složkou jiného motivu, jako tomu bylo v dalších filmech natočených před Sametovou revolucí.[65]

Text distributora anotuje dílo následovně: *„Český barevný film natočený podle povídky Ludvíka Aškenazyho. Vypráví o cikánovi Fabiánovi, který přišel pracovat do Kunčic, a jeho synkovi. Na velké stavbě socialismu změní se od základu jejich život. Oba se naučí číst a psát; Fabián se stane schopným svářečem a malý Fabián je přijat do pionýrské organisace. Jejich přerod není však snadný, neobejde se bez mnoha střetnutí, stejně tak jako přerod Fabiánových spolupracovníků, z nichž mnozí v sobě dosud nepřekonali rasistické předsudky. Film ukazuje, jak socialistická společnost dává cikánům plnou rovnoprávnost a je naplněn hlubokou láskou k člověku.“*[66] Už z pouhé anotace je jasné, že snímek nese silné ideologické zatížení, které navíc odráží i v 50. letech rodící se řešení romské otázky. Politikou budoucnosti se stala nerepresivní asimilace. Hlavní hrdina Fabián se musí rozhodnout, jestli se asimiluje a stane se díky získané práci novým, lepším člověkem, nebo se naopak vrátí ke svým kořenům a tradicím. Nejen zástupce romské menšiny, ale i postava Čecha Tereby prochází ve filmu zajímavým, v podstatě politicky ovlivněným vývojem – z člověka, který se dívá na Romy skrz prsty, se nakonec stává tolerantní mistr. Tato změna postoje měla sloužit jako vzor pro občany Československa, kteří se museli

[65] Jako příklad můžeme uvést film Miloše Formana *Lásky jedné plavovlásky* (1965) nebo snímek *Skřivánci na niti* (1969) od Jiřího Menzela.
[66] *Můj přítel Fabián*. In: Filmový přehled 1955, č.1 (8.1.).

potýkat s novými romskými sousedy a spolupracovníky, kteří se stěhovali do průmyslových center v rámci různých náborových akcí nebo kteří osidlovali vystěhované pohraničí.[67]

Jak je uvedeno i v anotaci snímku, dílo vychází z povídky Ludvíka Aškenazyho *Dva Gáboři*. Charakter i příběh povídky a filmu se ale liší. Hlavní hrdinové v povídce neprochází významným společenským přerodem a celá nálada textu je spíše anekdotická.[68] Původní povídka Ludvíka Aškenazyho *Dva Gáboři* dokonce ani nepoukazuje na dobový rasismus a nese jiný, pesimistický konec.[69] Je zřejmé, že v době, ve které se nepřipouštějí nedostatky, nebylo takové vyznění filmu dovolené. I proto měl film premiéru až 7. ledna 1955, přestože byl dokončen už na konci roku 1953.[70]

Důležité je pro film *Můj přítel Fabián* i herecké obsazení. Zatímco o původu představitele Fabiána Otto Lackoviče se spekuluje[71], mladého Fabiánka hraje Dušan Klein, který je židovského původu. Židy jsou také scénárista Ludvík Aškenazy a samotný režisér Jiří Weiss, takže se ve snímku vytváří „pohled minority na minoritu“.[72] Ostatní představitelé Romů ve filmu jsou skutečnými příslušníky této minority.

O snímku *Můj přítel Fabián* se samozřejmě psalo v dobovém tisku. Film byl velmi očekávaným dílem, který navíc v prvních týdnech jeho promítání dostal do kin velké množství diváků, a to především těch mladých.[73]

Literární noviny publikovaly o filmu dva texty. První vyšel v čísle 4 a napsal ho Antonín Jaroslav Liehm v rámci rubriky *Filmové střípky*. Autor v něm popisuje, že *Můj přítel Fabián* vyvádí československý film z šedi a bezvýznamnosti minulých měsíců a to i přes to, že není dokonalý.[74] Pochvaluje také tvůrčí odvahu, díky které

---

[67] ŠEFRANÁ, Věra Adina. *„Milí soudruzi – ostrý střih“* [online]. 25fps [citováno 22. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <http://25fps.cz/2011/muj-pritel-fabian/ >
[68] Tamtéž.
[69] DVORSKÁ, Františka. *Reflexe společenského smýšlení o Romech v československé a české kinematografii*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta UK Praha. Praha : Univerzita Karlova, 2006, s. 23.
[70] ŠEFRANÁ, cit. 67.
[71] DVORSKÁ, cit. 69, s. 25.
[72] BERNARD, cit. 7, s. 88.
[73] ŠEFRANÁ, cit. 67.
[74] LIEHM, Antoním Jaroslav. Filmové střípky. *Literární noviny*, 1955, č. 4., s. 4.

je na filmové plátno přenesen zaujatý pohled do současné situace v zemi.[75] Naproti tomu Josef Sekera v rozsáhlejší recenzi *Nepochopený Fabián - Poznámky k filmu o cikánech* vydané v čísle 8 hodnotí film odlišně. Autor kritizuje, že snímek zobrazuje pouze temné stránky Romů a zabíjí jejich vrozenou mentalitu.[76] Vadí mu také, že hlavním tématem je závažný společenský problém, ale film divákovi neukazuje cestu, jakou se má vydávat, aby mohl situaci vlastní snahou zlepšit.[77] Sekera poznamenává, že film by byl lepším, kdyby se tvůrci před natáčením poradili přímo s Romy.[78] Velký zájem českých diváků vysvětluje tím, že romská minorita je představována pořád stejně, jako tomu bylo v minulosti.[79] Na samotné zástupce menšiny pak dílo nepůsobí motivačně, protože pouze jeden jediný „dobrý a pracovitý" Fabián dostane šanci na lepší život.[80] Je také zajímavé si všimnout, že v 50. letech bylo zvykem Romy nazývat jako Cikány, běžné bylo také označení „my" a „oni".

4.2 Analýza článků majících vazbu na film Můj přítel Fabián

Abychom měli ve výzkumu srovnání se situací z doby vlády komunistické strany v Československu, rozhodli jsme se texty o filmu Můj přítel Fabián podrobit stejné analýze, jakou podrobíme články o vybraných filmech z porevolučního období. Rozdíl nastává pouze v časovém rozpětí výzkumného vzorku. Analyzovat budeme pouze období za leden 1955. Domníváme se, že měsíc, ve kterém filmové dílo vzniklo, je obdobím nejdůležitějším a plně postačuje k našemu záměru.

Přestože jsou zmíněné recenze z Literárních novin zajímavé, do výzkumného vzorku je nezařadíme. Literární noviny totiž v padesátých letech dvacátého století vycházely jako týdeník, naše práce je ale zaměřena pouze na denní celoplošná tištěná média. Zajímat nás budou tituly Lidová demokracie, Nová svoboda, Mladá fronta, Obrana lidu, Práce, Rudé právo a Svobodné slovo. Nalezené proměnné zaznamenáme do kódovacího archu a následně zodpovíme výzkumné otázky.[81]

---

[75] LIEHM, cit. 74.
[76] SEKERA, Josef. Nepochopený Fabián. Poznámky k filmu o cikánech. *Literární noviny*, 1955, č. 8., s. 4.
[77] Tamtéž.
[78] Tamtéž.
[79] Tamtéž.
[80] Tamtéž.
[81] Pouze ty, které nesouvisí přímo s vybranými filmy natočenými po roce 1989.

Za měsíc leden 1955 jsme ve zmíněných novinách nalezli celkem 9 článků, které mají souvislost s filmem Můj přítel Fabián.

VO1: Jak se užívá označení minority jako „Cikán“, „Cigán“, „Rom“ a „nepřizpůsobivý“?

Ve článcích, které mají vazbu na film *Můj přítel Fabián*, jsme nalezli pouze proměnnou „Cikán“ a bez označení. Označení minority jako „Cigán“ a „nepřizpůsobivý“ se v článcích nevyskytla ani jednou. Procentuálně největší zastoupení nese název „Cikán“, které se vyskytuje v 78% všech článků. Naproti tomu bez označení minority bylo napsáno 22% článků. Ze získaných dat usuzujeme, že v padesátých letech dvacátého století nebylo pojmenování romské minority jako „Cikán“ politicky nekorektní a tehdejší novináři na příslušnost k jmenované minoritě ve většině případech poukazovali. (viz graf č. 1)

Graf č. 1 – Označení minority u článků s vazbou na film Můj přítel Fabián

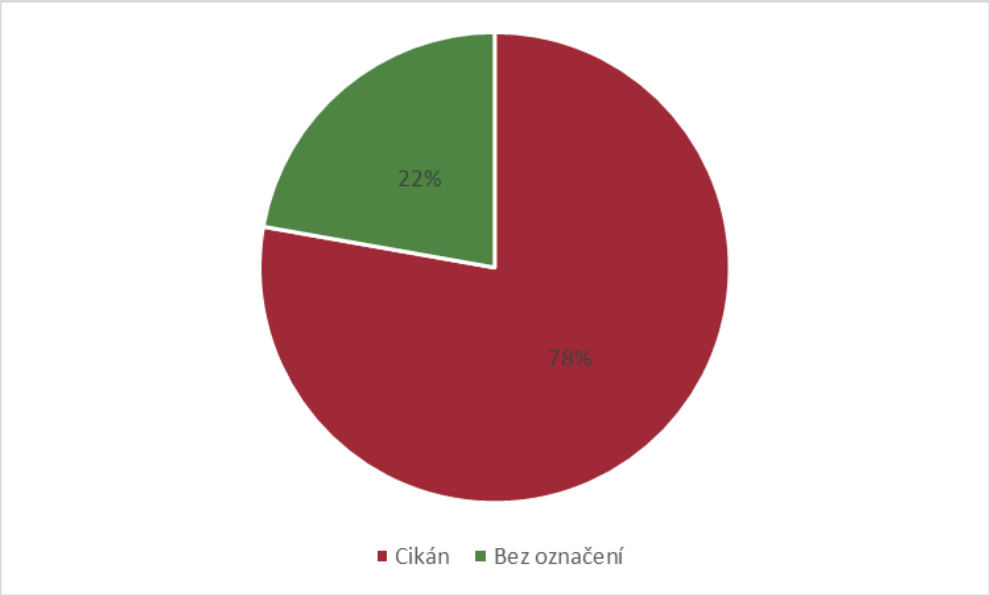

VO2: Je více prostoru v médiích věnováno zpravodajským nebo publicistickým textům o vybraných filmech?

Z grafu č. 2 je patrné, že se tištěné deníky v padesátých letech minulého století více než zpravodajství věnovala publicistice. Zpravodajských textů jsme ve výzkumném vzorku zaznamenali 22%, zatímco těch publicistických 78%. (viz graf č. 2)

Graf č. 2 – Zařazení článků

VO3: Objeví se v publicistických textech více recenzí, kritik a analýz filmů, nebo článků s názorem na problematiku (poznámka, glosa, úvaha, polemika, sloupek), které je film věnován?

Mezi publicistickými žánry jsme ve výzkumném vzorku nalezli pouze recenze a komentáře. Více prostoru v novinách redakce věnovaly recenzím, tedy textům vyjadřujícím názor na vybraný film. Takové články zaujímají 86%

z celkového počtu publikovaných textů. Texty vyjadřující názor na problematiku naopak zaujímají pouze 14%. (viz graf č. 3)

Graf č. 3 – Procentuální zastoupení publicistických žánrů

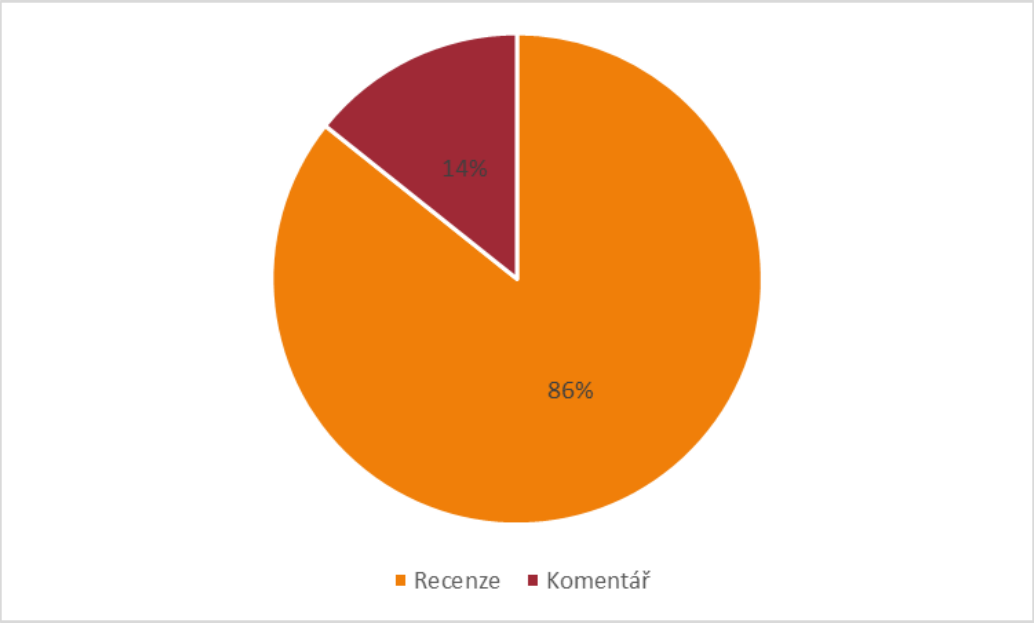

VO4: O jakých tématech se psalo v souvislosti s vybranými filmy v celoplošných tištěných médiích?

Ve výzkumném vzorku jsme nalezli celkem tři témata – film s Romy, česká kinematografie a kino. Nejčastěji se články věnovaly tématu film s Romy (78% z celkového počtu textů), shodnou pozornost si pak zasloužila témata česká kinematografie a kino (po 11%). (viz graf č. 4)

Graf č. 4 – Témata článků

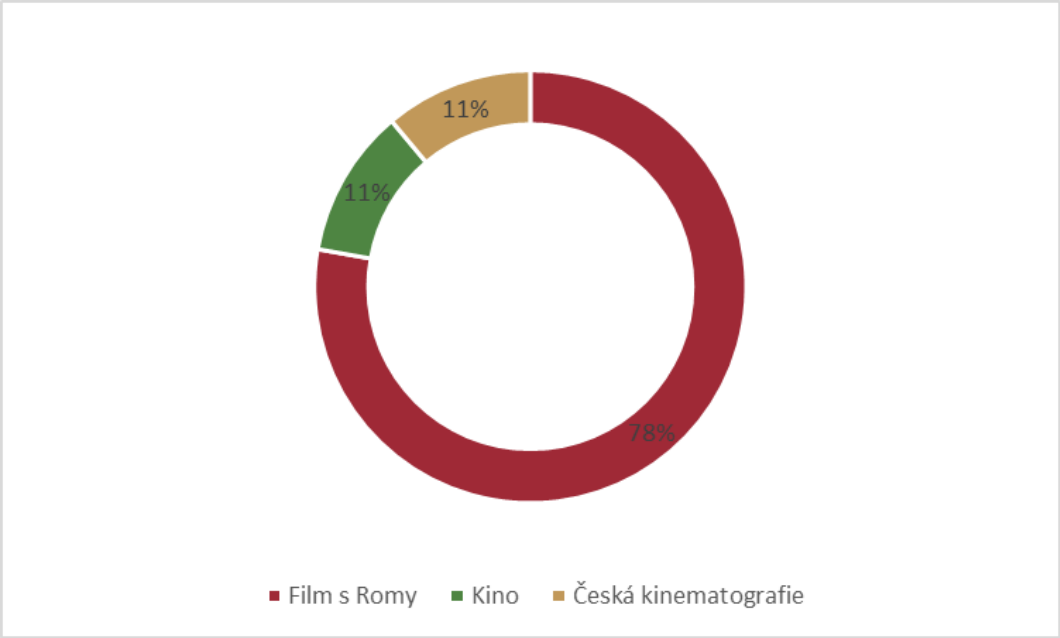

5 Charakteristika zkoumaných filmů

Před samotnou analýzou krátce představíme filmy, kterým se v práci věnujeme. Klíčové je pro nás datum premiéry, poměrně důležité jsou však i anotace distributorů, které filmy představují. Nacházíme v nich často označení minority, která může ovlivňovat i budoucí označení Romů v novinových článcích.

Film *Marian* režiséra Petra Václava měl v Čechách premiéru 17. 11. 1996.[82] Do kin ho distribuovala společnost Bontonfilm CZ.[83] Žánrově snímek můžeme zařadit mezi psychologická dramata.[84] Oficiální text distributora zní následovně*: „Společnost mu dala to nejnutnější: jídlo, postel, střechu nad hlavou a základní hygienické návyky. Marian však potřebuje lásku, cit a porozumění. Klopýtá cestou svého života, uprostřed nepřátelského a lhostejného světa. Zoufale se brání, hledá a padá stále níž a níž, kdy už pak samotný život neznamená všechno... Příběh vypráví o mladém romském chlapci, který zoufale hledá svou cestu životem ve většinou nepřístupném, nepřátelském a lhostejném světě. Chlapec z dětského domova má sice kde spát, má co jíst a je vyučen základním hygienickým návykům. Jediné, co mu však chybí, je láska, cit, porozumění, něha. Když se tyto potřebné věci vydá hledat, je vlečen sám sebou i okolním světem stále níž a hlouběji. Propadá se až na dno, tam, kde ani slovo život už nic neznamená. V současné době, kdy začínají i v naší republice vzrůstat rasové nepokoje a pogromy na Romy, se téma rasové diskriminace objevuje v podobné formě vlastně poprvé.“*[85]

Další ze snímků, *Smradi*, jsme mohli v českých kinech vídat od 26. 9. 2002.[86] Film natočil režisér Zdeněk Tyc a jedná se o drama.[87] Oficiální anotace distributora je následující: *„Manželé Marek a Monika Šírovi se přestěhovali z Prahy na vesnici. Hodlali tady najít nejen lepší vzduch pro vlastního synka trpícího těžkým astmatem, ale i vstřícnější klima pro dva starší adoptované syny, kteří nezapřou svůj romský původ. Sen o svobodném "přírodním" prostoru však bere rychle za své, když postarší soused jejich syna Františka obviní z toho, že mu kamenem rozbil čelní sklo u auta.*

---

[82] ČESKO-SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE. *Marian* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <http://www.csfd.cz/film/9441-marian/>
[83] Tamtéž.
[84] Tamtéž.
[85] Tamtéž.
[86] ČESKO-SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE. *Smradi* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <http://www.csfd.cz/film/36451-smradi/>
[87] Tamtéž.

Vesničané nejsou k cizincům příliš vstřícní, soužití s otevřenou arogancí, která neskrývá chuť hnát svou kauzu až k soudu, však Šírovy dohání k neadekvátním reakcím. Marka a Moniku, odhodlané vybudovat rovnoprávné a láskyplné rodinné prostředí, navíc dovedou čas od času pořádně vytočit i samotní kluci. Mezi křehkým zázrakem lásky a strachem z nenapravitelných chyb se rodí rovnováha všedních dní. Střídmé komorní vyprávění nabízí otevřený pohled na otázky všednodenní tolerance a ekologie rodinného i společenského prostoru.“[88]

Kombinace komedie a road movie *Roming*, kterou natočil režisér Jiří Vejdělek, měla premiéru v českých kinech 31. 5. 2007.[89] Film byl distribuován společností Falcon.[90] Anotace filmu zní následovně: *„Roman (Marián Labuda) dal kdysi dávno kamarádovi slib, že až jejich děti dospějí, ožení se Romanův syn Jura s jeho dcerou. Cesty rodin se rozešly. Po letech přichází dopis, nevěsta dosáhla dospělosti a je třeba dávný slib naplnit. Potíž je v tom, že Jura studuje vysokou školu, chodí s atraktivní blondýnou, ženit se nechce a už vůbec nestojí o děvče odkudsi ze slovenské vesničky, které v životě neviděl. Po otcově naléhání ale nakonec souhlasí, že se pojede na tajemnou nevěstu podívat. Výprava, jíž velí tatínkův velmi svérázný kamarád Stano (Bolek Polívka), se stane nepřetržitým sledem bláznivých situací, často s komicko-katastrofickým nádechem. Stano má totiž v sobě nespoutanou duši věčného tuláka a neodolatelného dobrodruha. Na cestě tak přátelé zažijí množství komických příhod i dojemných situací, aby nakonec našli cestu především k sobě. Komediální road-movie ROMING o cestě tří mužů za tajemnou nevěstou, nabízí lákavý mix atraktivní situační komiky, laskavého humoru a typické člověčiny v duchu nejlepších tradic české veselohry.“*[91]

Poslední z vybraných filmů, Cigán, byl v českých kinech uveden 7. 7. 2011 společností Bontonfilm CZ.[92] Drama natočil slovenský režisér Martin Šulík.[93] Distributorova oficiální anotace je následující: *„K Bohu i Ďáblovi je stejně blízko. Narodit se tady znamená dostat hned do kolíbky nesmazatelný cejch. Vaše*

---

[88] ČESKO-SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE, cit. 86.
[89] FALCON. *Roming* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <https://www.falcon.cz/film/roming>
[90] Tamtéž.
[91] Tamtéž.
[92] BONTONFILM. *Cigán* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <http://www.bontonfilm.cz/cigan.html>
[93] Tamtéž.

budoucnost tady je jasná. Není žádná. Uznávaný slovenský režisér Martin Šulík natočil nesmlouvavý film z míst, která civilizace vyvrhla ze svého lůna. I přesto se i tady rodí lidé, kteří chtějí žít a plnit si své sny. Adamovi, čtrnáctiletému romskému chlapci z osady, zabijí otce. Nikdo neví, co se stalo. Nejsou svědkové ani důkazy. Matka po pohřbu dlouho netruchlí. Chce zabezpečit děti, a tak se provdá za otcova bratra – zloděje a lichváře Žiga. Adamovi se ze dne na den změní život. Najednou dospěl. Pomáhá matce, stará se o sourozence a snaží se je ochránit před Žigovým vlivem. Má jen dvě radosti – boxerský trénink a černookou Julku. Když matku odvezou do porodnice, otčím vtáhne Adama a jeho bratry do svých pochybných kšeftů. Při jedné krádeži chlapce zadrží policie a před vězením je zachrání jen to, že nejsou plnoletí. Adam postupně ztrácí všechny jistoty. Vyhodí ho z boxerského oddílu, Julku rodiče pošlou do Čech. Chlapec se čím dál častěji dostává do konfliktu se zákony vlastní komunity. V hádce s cynickým Žigem pochopí, kdo stojí za otcovou smrtí. Pokouší se uniknout z beznadějné situace, ale jeho snaha končí tragicky.“[94]

[94] BONTONFILM, cit. 92.

6 Analýza článků o vybraných filmech

6.1 Charakteristika zkoumaného vzorku

Před samotnou obsahovou analýzou si představíme charakteristiku zkoumaného vzorku. Celkem jsme zanalyzovali 580 článků, které mají vazbu na námi vybrané filmy. Nejvíce článků média publikovala v souvislosti s filmem *Smradi* – bylo jich celkem 197, což tvoří 34% z celkového počtu textů. Nejméně článků bylo naopak věnováno filmu *Cigán*, o kterém média publikovala pouze 71 článků (12% z celkového počtu). O filmu *Marian* periodika informovala ve 138 článcích (24%), o filmu *Roming* ve 174 článcích (30%). (viz graf č. 5)

Graf č. 5 – Procentuální zastoupení článků v jednotlivých filmech

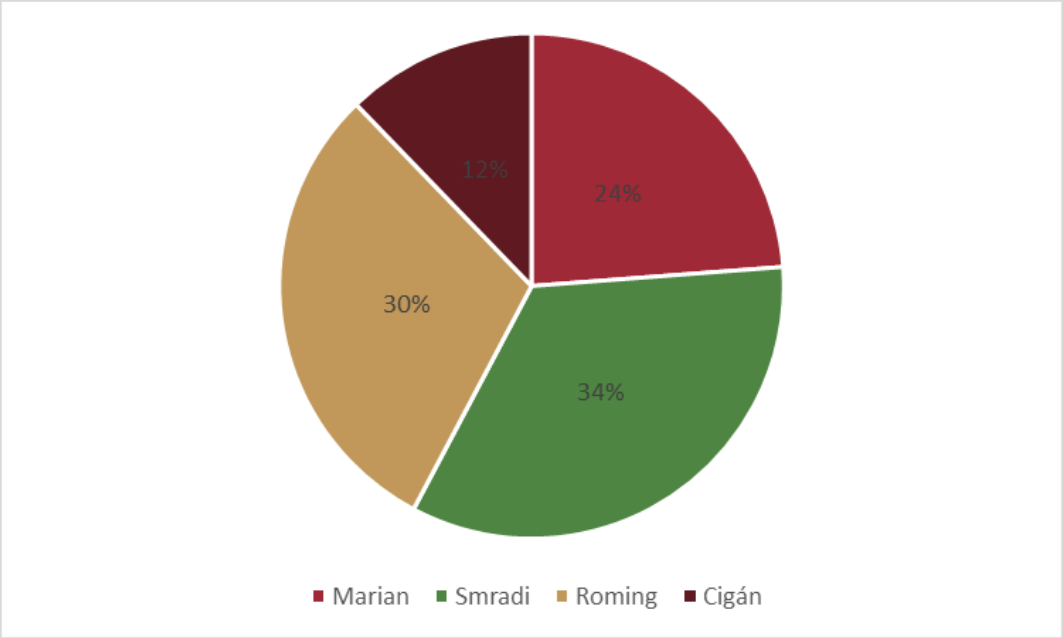

Při analýze jsme také zjišťovali, kolik článků celkem bylo napsáno v rámci zpravodajství a kolik v rámci publicistiky. Zjistili jsme, že zpravodajských textů bylo publikováno 460 (79%), zatímco těch publicistických 120 (21%). (viz graf č. 6)

Graf č. 6 – Zařazení článků

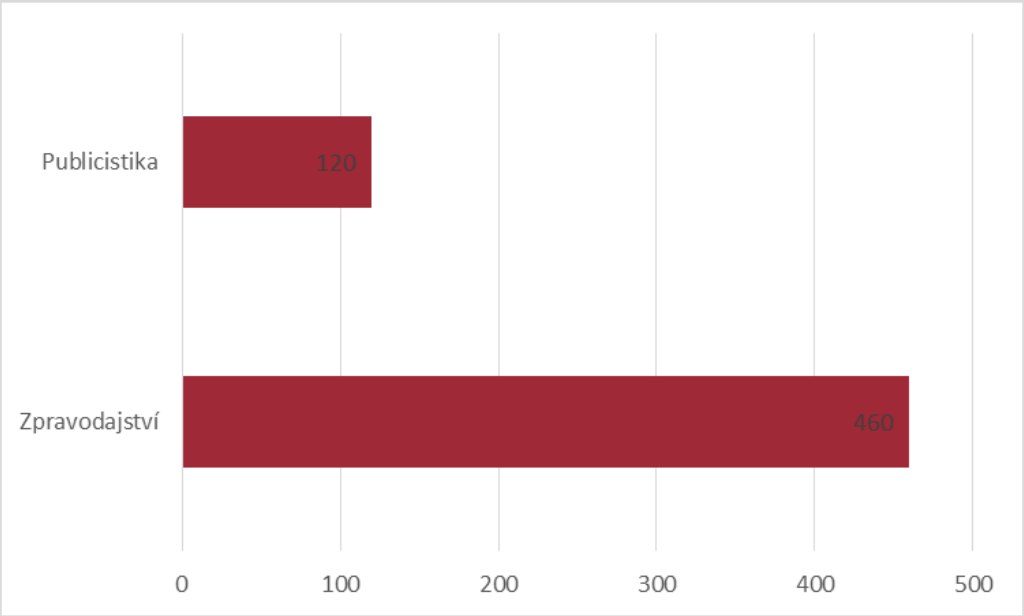

Zajímavou informací se stalo zjištění, že deník Mladá fronta Dnes napsal absolutně největší množství zpravodajských článků. Celkem jich bylo 175, což tvoří 38% všech článků. Druhé největší zastoupení zpravodajských textů jsme nalezli v Lidových novinách – bylo jich 79 (17%). Mladá fronta Dnes tedy napsala více než dvojnásobek počtu zveřejněných zpravodajských textů oproti Lidovým novinám. Na druhém a třetím místě s nejpočetnějším zastoupením zpravodajských článků se umístil deník Právo se 64 články (14%) a deník Hospodářské noviny se 41 texty (9%). Takové pořadí není překvapivé, protože všechny zmíněné noviny vycházely bez přestání po celé období, které jsme zvolili v našem výzkumném vzorku. Naopak překvapivé je zjištění, že deník Telegraf, jehož vydání byla započítána do výzkumného vzorku pouze v roce 1996 a v části roku 1997, zveřejnilo celkem 20 zpravodajských textů a předběhlo tím Haló noviny, které vycházely bez přestání všech vybraných osm let, a přesto zveřejnily pouze 17 zpravodajských článků. U deníku Blesk, který také vychází nepřetržitě, je nutné brát v úvahu, že se jedná o bulvární periodikum, proto bylo zpravodajských textů se vztahem na vybrané filmy publikováno poměrně málo. (viz graf č. 7)

Graf č. 7 – Zastoupení zpravodajských článků v médiích

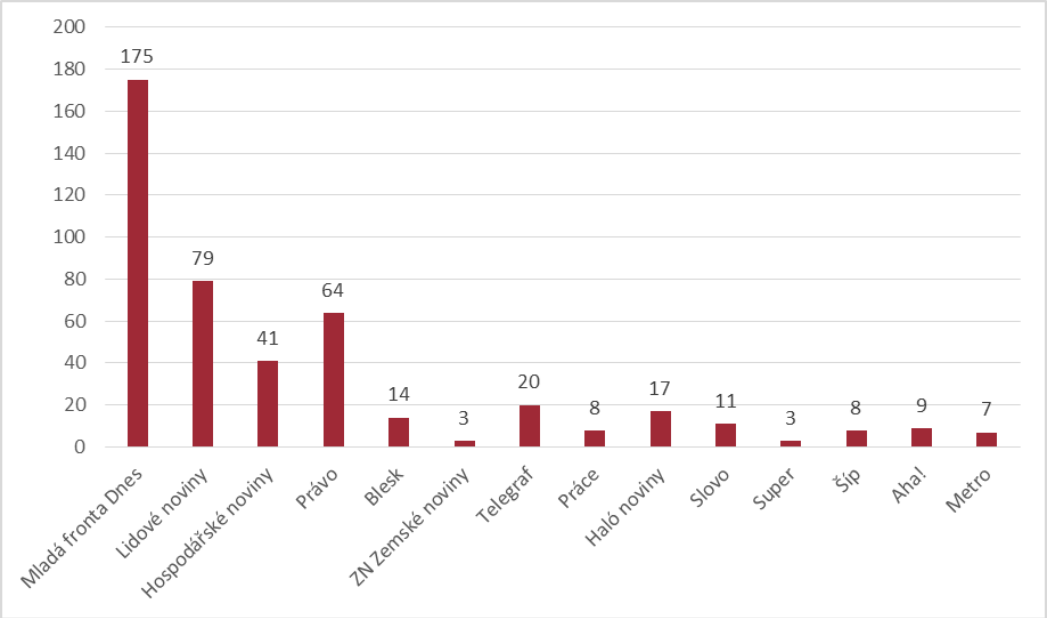

Ve zpravodajských textech, které mají vazbu na námi vybrané filmy, se 161 článků zabývalo filmovými festivaly. Druhým nejpočetněji zastoupeným tématem byla filmová ocenění, třetím kategorie kino. Je pochopitelné, že samotnými filmy, které jsme do analýzy zařadili, se zpravodajské články zaobíraly pouze ve 30 textech. Větší zastoupení tématu filmy s Romy očekáváme v publicistických článcích. Můžeme si všimnout, že poměrně velké zastoupení mezi zpravodajskými texty má téma jiné. Do této kategorie jsme zařadili celkem 39 článků, což tvoří 8% z celkového počtu textů. Jako články s tematickou kategorií jiné jsme označovali texty s větším množstvím témat, kdy žádné z nich nemělo převahu. Patřily sem i pozvánky na kulturní akce, které v rámci jednoho článku lákaly na události z různých oblastí umění. Jelikož se v kategorii jiné vyskytlo poměrně vysoké množství jednotek, navrhujeme při případném opakovaném kódování zařadit tematickou kategorii kultura, která by podle našeho názoru pojmula velké množství textů z kategorie jiné. (viz graf č. 8)

Graf č. 8 – Témata zpravodajských článků

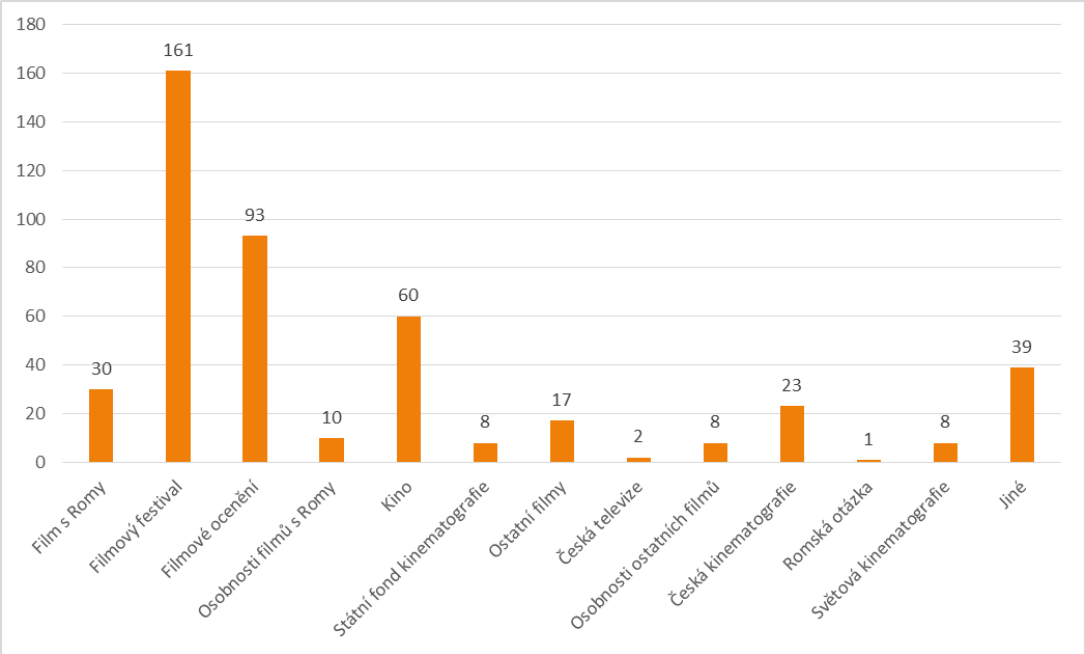

Nyní se budeme věnovat zveřejněným publicistickým textům, u kterých nastává odlišná situace než u článků zpravodajských. Nejvíce publicistických článků napsaly Lidové noviny, celkem jich bylo 38. S rozdílem 5 článků pak následuje Mladá fronta Dnes s 33 publicistickými texty. O třetí místo v pořadí s největším počtem zveřejněných publicistických textů se dělí deník Hospodářské noviny a Právo. Překvapivé je opět zjištění, že deník Slovo, který byl do vzorku zahrnut pouze v letech 1996 a 1997, publikovalo více publicistických textů než Haló noviny s nepřetržitou produkcí. ZN Zemské noviny, Práce, Super a Šíp byly do vzorku zahrnuty pouze omezeně, proto není překvapující, že nezveřejnili ani jeden publicistický článek. U deníků Super a Šíp navíc můžeme připočítat faktor bulvárního periodika. (viz graf č. 9)

Graf č. 9 – Zastoupení publicistických článků v médiích

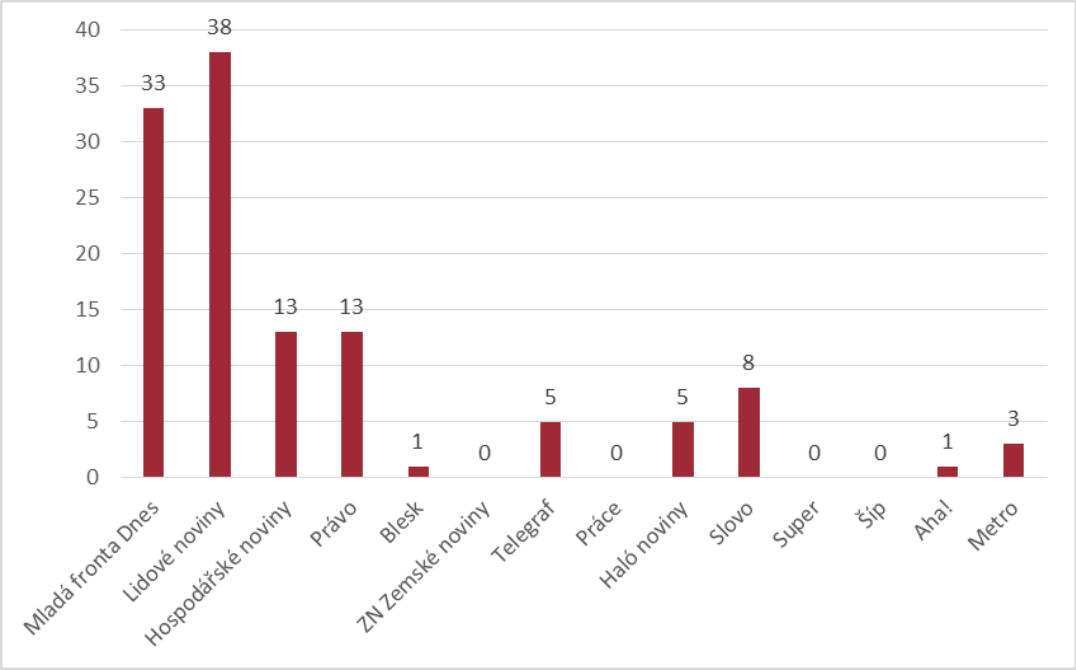

Zastoupení tří nejčastěji se vyskytujících témat v publicistických článcích je poměrně rovnoměrné. Nejvíce se publicistické texty věnují vybraným filmům analýzy, redakce o nich napsaly celkem 27 článků. Toto zjištění je pochopitelné, protože do publicistiky řadíme žánr recenze, který má silnou spojitost s výše uvedeným tématem. Po 23 článcích mají témata filmový festival a osobnosti filmů s Romy. Opět zde můžeme vidět vazbu na publicistický žánr. Předpokládáme, že o filmových festivalech psali redaktoři reportáže a s osobnostmi dělali publicistické rozhovory. Poměrně zajímavé je zjištění, že Státnímu fondu kinematografie nebyl věnován ani jeden článek. Zarážející na faktu je to, že u zmíněného tématu nacházíme poměrně velký potenciál k vytvoření publicistického článku. (viz graf č. 10)

Graf č. 10 – Témata publicistických článků

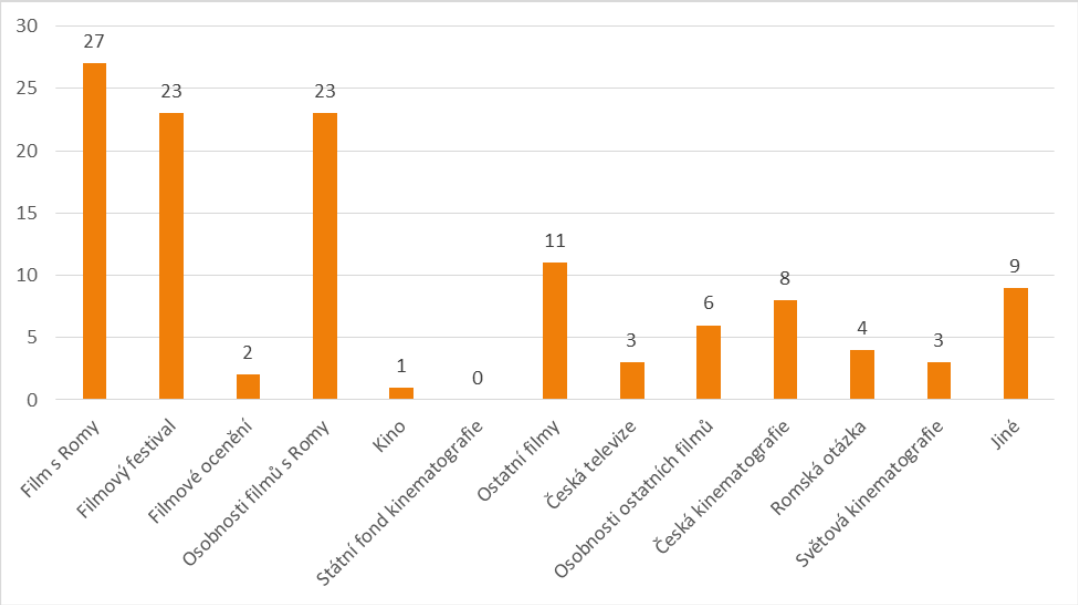

6.2 Výzkumná zjištění a interpretace dat

6.2.1 Označení minority

VO1: Jak média užívají označení minority jako „Cigán“, „Cikán“, „Rom“ a „nepřizpůsobivý“?

Z celkového počtu 580 publikovaných článků u 450 z nich nenalezneme žádné označení příslušníka romské menšiny, který ve vybraných filmech zaujímá hlavní roli. Nejčastěji používaným termínem pak bylo označení „Rom“ – celkem ve 114 článcích. Pouze ve 2% z celkového počtu textů byl hlavní hrdina označen jako „Cikán“. Pojmenování „Cigán“ a „nepřizpůsobivý“ se nevyskytovalo ani v jednom z analyzovaných článků.[95] V kategorii nelze určit jsme shledali 6 záznamů. Můžeme si pod nimi představit označení, jako jsou „různobarevný“, „nebílý“, „různorodý“, „tmavší pleti“, „snědý“ nebo „černý“.[96] (viz graf č. 11)

[95] Za označení minority jako „Cigán“ není považován samotný název filmu Cigán.
[96] Taková označení byla nalezena při samotném kódování.

Graf č. 11 – Označení minority u všech článků

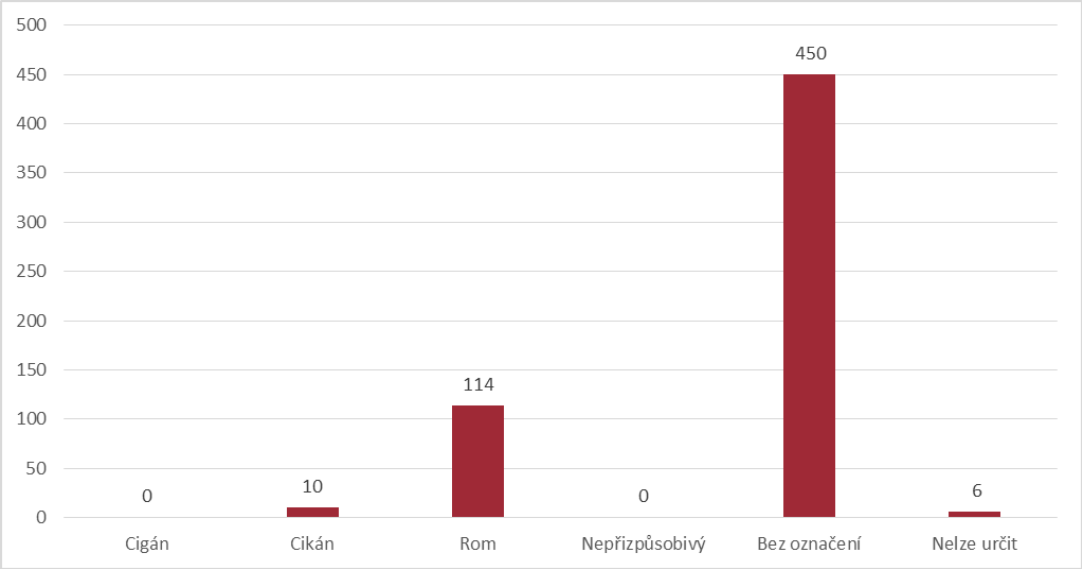

H1: U filmu Marian se nejčastěji bude vyskytovat označení „Cikán“, u zbylých filmů „Rom“.

Analyzovali jsme celkem 137 článků s vazbou na film *Marian*, ve 108 případech byly publikovány texty, ve kterých označení minority chybělo. Pokud redaktoři romskou minoritu označili, v 21 případech sáhli po označení „Rom“ a v 7 po označení „Cikán“. (viz graf č. 12)

Graf č. 12 – Označení minority u článků s vazbou na film Marian

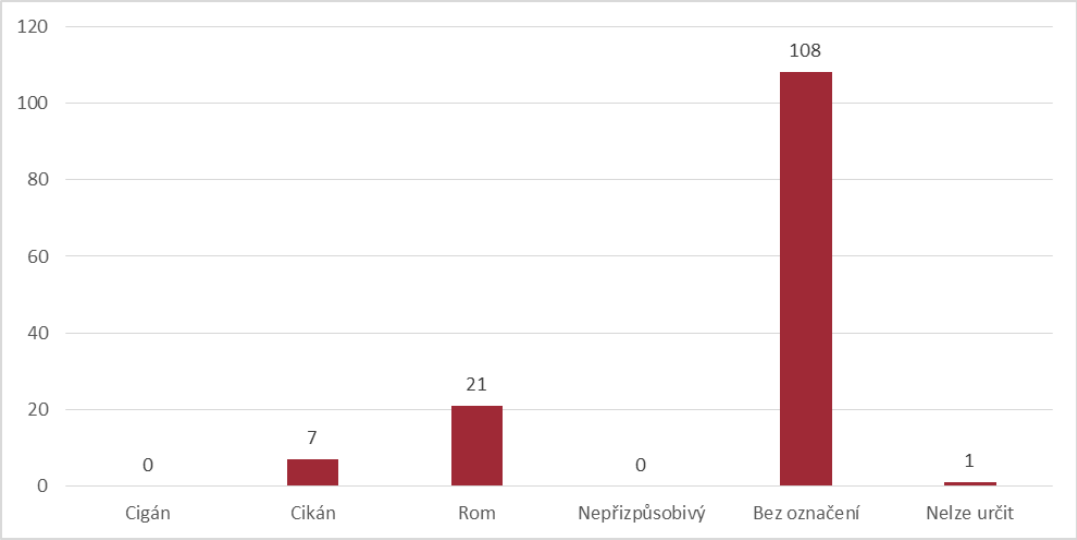

U článků mající vazbu na film *Smradi* se vyskytlo celkem 164 textů, ve kterých romská menšina nebyla označena. Pokud byla, v nejvíce případech se jednalo o označení „Rom“. Takových textů bylo nalezeno 27. Pouze jednou se mezi články vyskytlo označení minority názvem „Cikán“. Překvapující je zjištění, že u článků o filmu *Smradi* se pětkrát vyskytlo jiné označení, které v rámci stanovených indikátorů nešlo určit. (viz graf č. 13)

Graf č. 13 – Označení minority u článků s vazbou na film Smradi

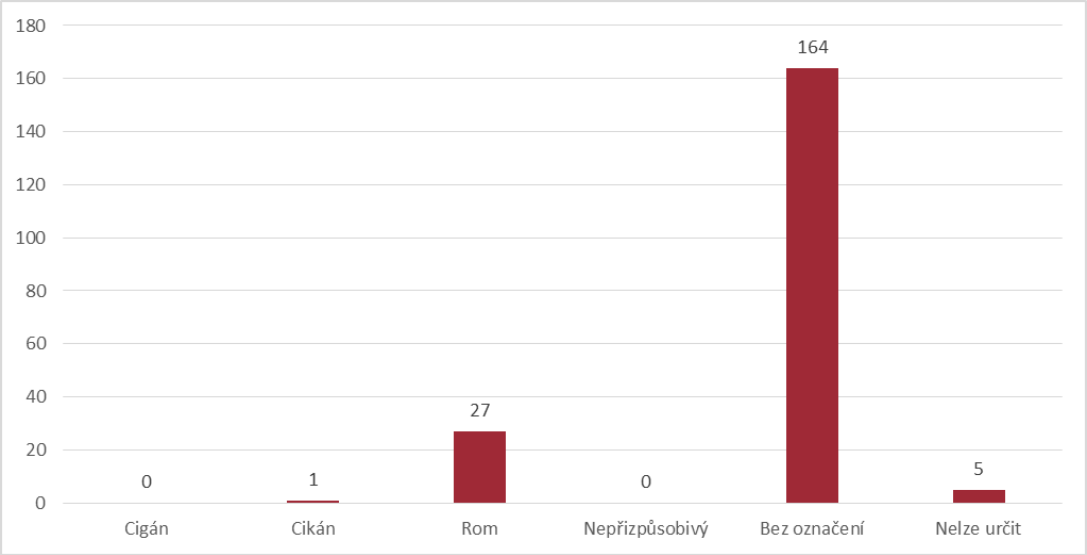

U článků o filmu *Roming* opět převládalo neoznačování minority, a to ve 134 případech. Pokud se redakce rozhodly romskou minoritu v textech určit, nejčastěji použili název „Rom“ (v 39 případech), méně označení „Cikán“ (ve dvou případech). (viz graf č. 14)

Graf č. 14 – Označení minority u článků s vazbou na film Roming

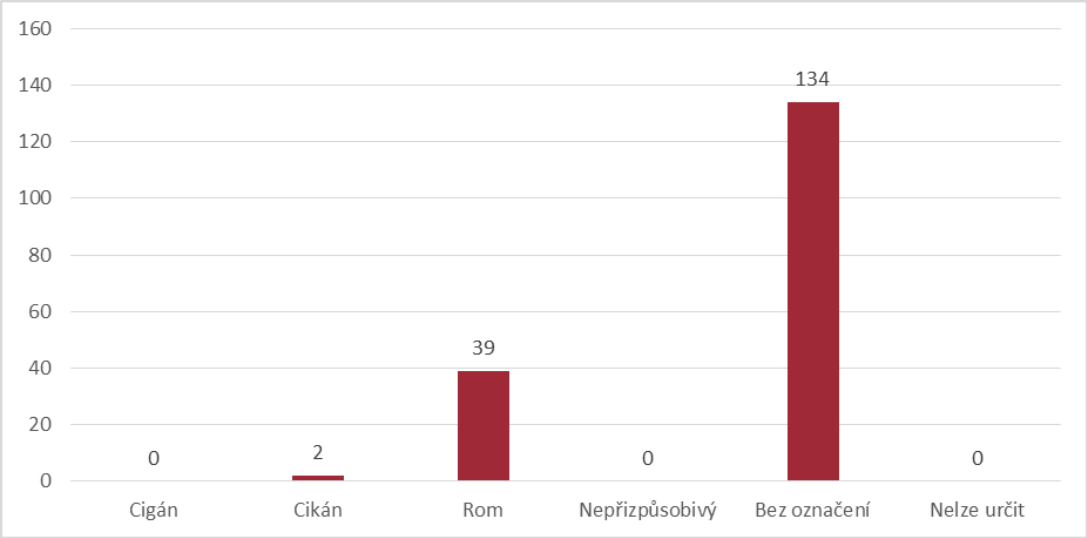

V textech týkajících se snímku *Cigán* se vyskytly pouze dva možné indikátory – bez označení a označení romské menšiny názvem „Rom“, které se v objevilo ve 27 článcích. (viz graf č. 15)

Graf č. 15 – Označení minority u článků s vazbou na film Cigán

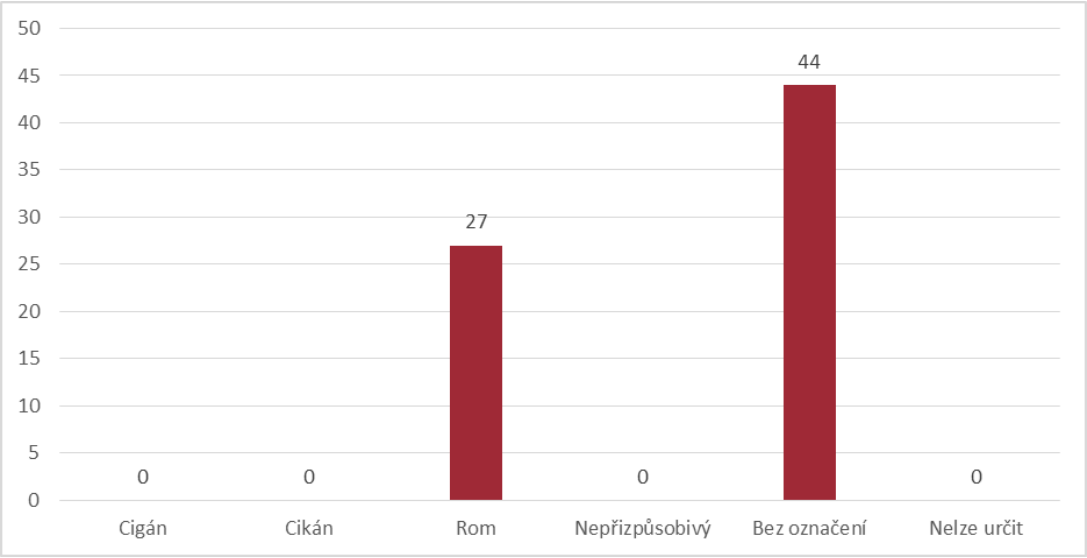

Z předešlých grafů je patrné, že se hypotéza č. 1 nepotvrdila. Nejčastěji jsme ve výzkumném vzorku nalezly články bez označení minority, které tvoří 77% z celkového počtu článků. Pokud se označení minority v textu objevilo, pokaždé bylo nejužívanějším označením název „Rom“, a to i v případě článků týkajících se filmu Marian. Můžeme se domnívat, že se média v případě článků o filmu *Marian* vyhýbala označení zástupce minority jako „Cikán“ z toho důvodu, že oficiální anotace filmu používá právě označení „Rom“.

H2: Označení „nepřizpůsobivý“ se bude v textech vyskytovat nejméně.

Při pohledu na graf č. 11 je zřejmé, že se hypotéza číslo 2 nepotvrdila. Označení „nepřizpůsobivý“ se sice ve výzkumném vzorku neobjevila ani jednou, nulového výsledku ale dosáhlo také označení „Cigán“.

Z výsledků šetření je patrné, že se česká celoplošná média v případě označování romské minority v článcích o filmech vyhýbají jakémukoli upozorňování na etnicitu hlavních hrdinů, což chápeme jako pozitivní jev.[97] Dalším pozitivním zjištěním je fakt, že pokud se periodika rozhodla na menšinu upozornit, nepoužila označení „Cigán“ ani „nepřizpůsobivý“, které nesou silnou negativní konotaci, ale namísto toho si nejčastěji vybrala neutrální a politicky korektní označení „Rom“.

6.2.2 Zpravodajské a publicistické články

VO2: Je více prostoru v médiích věnováno zpravodajským nebo publicistickým textům o vybraných filmech?

Z celkového množství 580 analyzovaných článků náleží 460 textů do zpravodajství. Zbylých 120 textů jsme zařadili do publicistiky. Procentuálně náleží zpravodajství 79% z celkového počtu, publicistice 21%. (viz graf č. 16)

[97] Přihlížíme také k tomu, že se v podobných studiích týkajících se mediálních obsahů setkáváme především s nadmírou poukazování na příslušnost aktérů k romské minoritě.

Graf č. 16 – Zařazení článků

H3: Více budou v médiích publikovány zpravodajské texty.

Hypotéza č. 3 byla na základě výzkumných zjištění potvrzena. Předpokládali jsme, že se česká média budou více věnovat zpravodajství než publicistice, protože zpravodajské texty z pravidla tvoří základní obsahy tištěných médií. Z analýzy je patrné, že česká celoplošná média nevybočují z řady a drží se standardního rozložení prostoru pro texty zpravodajské a publicistické.

6.2.3 Žánry publicistických textů

VO3: Objeví se v publicistických textech více článků s názorem na film (recenze, kritika a analýza filmů), nebo článků s názorem na problematiku (komentář, poznámka, glosa, úvaha, polemická úvaha, prostá polemika, sloupek), které je film věnován?

Celkem jsme při analyzování ve výzkumném vzorku objevili osm publicistických žánrů (komentář, příběh [story], poznámka, publicistické interview,

recenze, reportáž, sloupek a úvaha). Největší zastoupení v rámci publicistiky měl žánr publicistické interview, který zaujímá 30% z celkového počtu textů. Druhým nejpočetněji zastoupeným publicistickým žánrem je recenze s 26% článků, o třetí místo se dělí komentář, poznámka a reportáž s 11%. (viz graf č. 17)

Graf č. 17 – Procentuální zastoupení publicistických žánrů

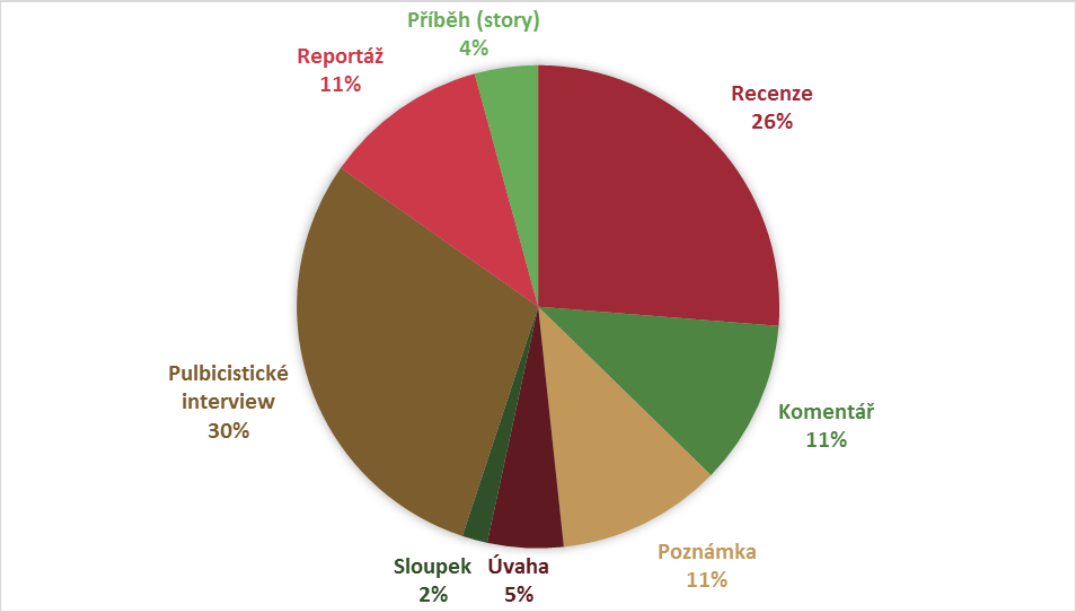

Jestliže ze souboru všech nalezených publicistických textů vybereme pouze námi zvolené žánry interpretující názor na film (recenze) a žánry interpretující názor na problematiku (komentář, poznámka, sloupek, úvaha), zjistíme, že recenzí bylo ve výzkumném vzorku nalezeno 31, poznámek a komentářů po 13, úvah bylo celkem evidováno 6 a sloupků 2. (viz graf č. 18)

Graf č. 18 – Zastoupení vybraných publicistických žánrů

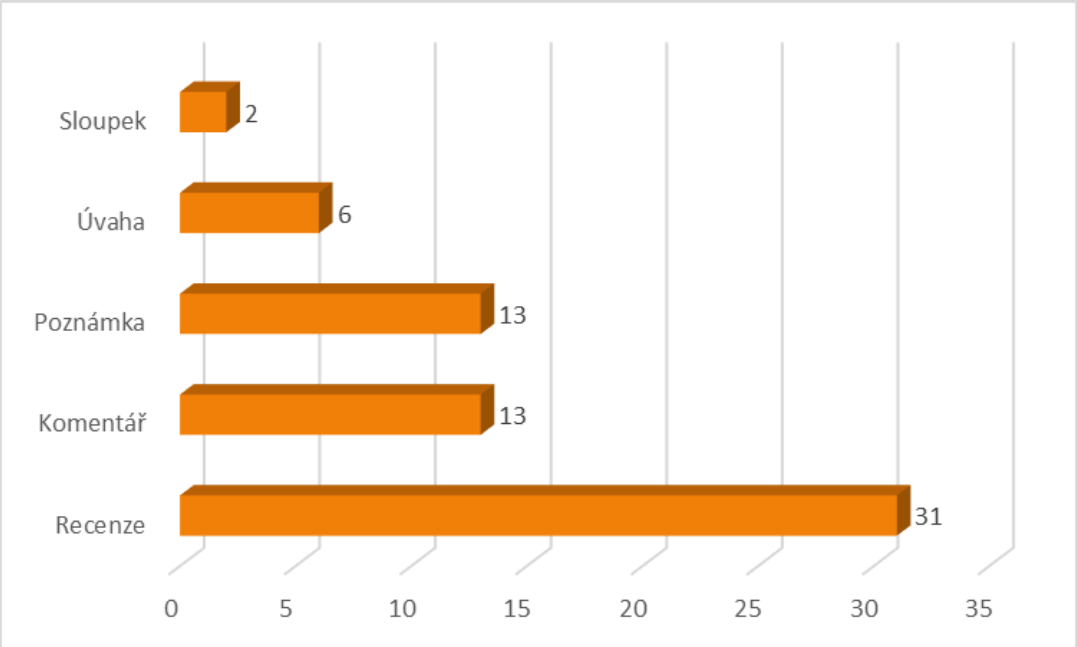

H4: Početnější zastoupení budou mít recenze, kritiky a analýzy vybraných filmů.

V hypotéze č. 4 jsme usuzovali, že se v rámci publicistiky ve výzkumném vzorku častěji setkáme s články vyjadřujícími názor na film, než se články věnujícími se problematice filmů. Pokud budeme vycházet ze zaznamenaných dat v rámci všech témat, častěji se setkáme s texty vyjadřujícími názory na problematiku. Těch bylo celkem publikováno 34, zatímco recenzí jsme našli 31. (viz graf č. 19)

Graf č. 19 – Zastoupení článků s názorem na problematiku a názorem na film všech témat

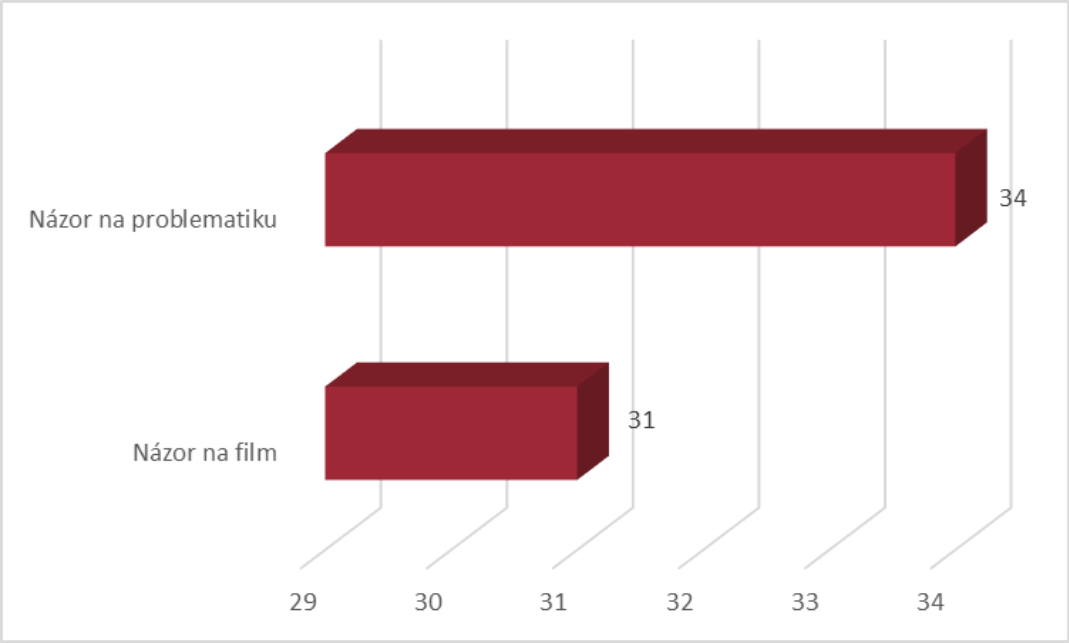

Jelikož se zmíněná hypotéza týkala pouze námi vybraných filmů a jejich problematice, vytřídili jsme z výzkumného vzorku pouze ty recenze, komentáře, poznámky, sloupky a úvahy, které se zabývaly tématy film s Romy a romská otázka. Z grafu č. 20 je patrné, že z celkového počtu 27 takových článků celých 81% interpretovalo názor na filmové dílo, pouze 19% názor na problematiku. Hypotéza č. 4 se potvrdila. Redakce skutečně více psaly o významných filmech, kterým jsme se v analýze věnovali. Jejich zájem tedy odráží fakt, že romskou otázkou se novináři ve svých článcích s názory nevěnují často a pokud ano, otázky o alarmující situaci Romů v České republice v novinářích nevzbuzují snímky, ve kterých romská minorita vystupuje. Více prostoru k vyjádření názoru dávají české redakce většinových tištěných médií odlišným tématům než je romská otázka. (viz graf č. 20)

Graf č. 20 – Zastoupení článků s názorem na problematiku a názorem na film vybraných témat

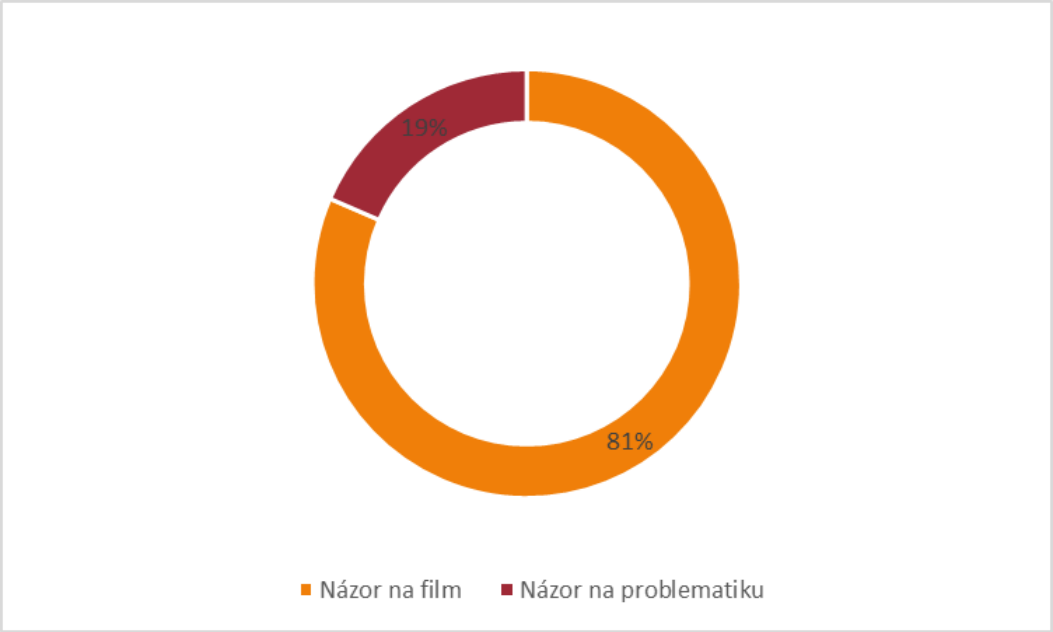

6.2.4 Témata článků

VO4: O jakých tématech se psalo v souvislosti s vybranými filmy v celoplošných tištěných médiích?

Nejvíce se ve výzkumném vzorku vyskytovaly články týkající se filmových festivalů, celkem jich bylo nalezeno 184, což tvoří 32% z celkového počtu textů. Druhým nejčastěji se vyskytujícím tématem byla filmová ocenění s 95 texty (16%). České deníky také často psaly o kinech, o kterých vyšlo 61 článků (11%). Naopak nejméně se psalo o Státním fondu kinematografie a České televizi, o obou tématech vyšlo po 5 článcích. Velmi překvapujícím zjištěním je fakt, že pouze 5 článků bylo věnováno romské otázce (tomuto tématu se věnovalo 1% z celkového počtu zveřejněných textů). (viz graf č. 21)

Graf č. 21 – Témata článků

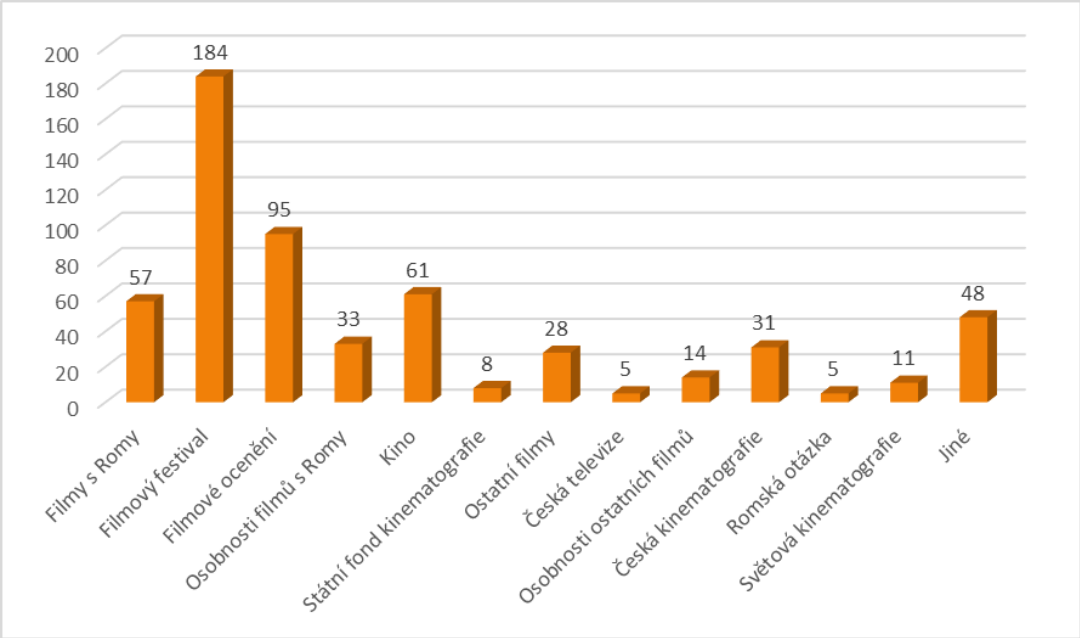

H5: Tři nejčastěji se vyskytující témata budou u všech periodik stejná.

Při sestavování hypotézy č. 5 jsme předpokládali, že se česká celoplošná tištěná média budou svými články zaobírat stejnými tématy. Aby byly výsledky našeho výzkumu relevantní, rozhodli jsme se brát v potaz pouze taková média, která za započítaných osm let ve výzkumném vzorku publikovala více jak deset textů. Mezi taková periodika patří Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Právo, Blesk, Telegraf, Haló noviny a Slovo. Následně jsme určili tři nejčastěji se vyskytující témata článků v daném deníku. U Haló novin jsme museli zařadit témata čtyři, protože na třetím místě s nepočetnějším zastoupením témat nastala shoda v počtu článků. Z celkového počtu třinácti různých témat bylo mezi třemi nejčastěji užívanými nalezeno sedm tematických kategorií – film s Romy, filmový festival, filmové ocenění, osobnosti filmů s Romy, kino, ostatní filmy, Česká televize a jiné. Z grafu č. 22 je patrné, že se hypotéza č. 5 nepotvrdila. Ve všech vybraných novinách se vyskytlo pouze jedno shodné téma, a to filmový festival. Česká periodika také často publikovala texty o filmových oceněních a filmech s Romy. Naopak o tématech

osobnosti filmů s Romy, ostatní filmy a Česká televize nejčastěji informovalo pouze jedno z vybraných médií. Zajímavé je pozorovat, že o méně obvyklých tématech (ostatní filmy a Česká televize) informovala již zaniklá periodika (Slovo a Telegraf). V současnosti jsou pro nás důležité zejména Lidové noviny, které publikovaly druhý největší počet textů celkem a velký prostor daly tématu osobnosti filmů s Romy, kterému se žádné jiné periodikum v takové míře nevěnovalo. Z řady vystupuje také nejproduktivnější deník, Mladá fronta Dnes. Ten vytvořil za zkoumané období nejvíce článků ze všech periodik a mezi jejími nejčastěji se vyskytujícími tématy se objevilo i méně obvyklé kino a jiné. Z výsledků analýzy je zřejmé, že výskyt témat u jednotlivých periodik je odlišný. Každé periodikum dodržuje vlastní rozložení prostoru a rubrik v novinách. Ve zkoumaném vzorku jsme neobjevili stejný postup při skladbě tematických kategorií u všech médií, tento tematický rozdíl vnímáme jako pozitivní jev. Český čtenář denního tisku se při konzumaci takových mediálních obsahů dozví rozdílné informace o vybraných filmech. Pokud však čtenář konzumuje pouze obsah jednoho periodika, je jeho informovanost o daných filmech omezenější. (viz graf č. 22)

Graf č. 22 – Tři nejčastěji se vyskytující témata v jednotlivých denících

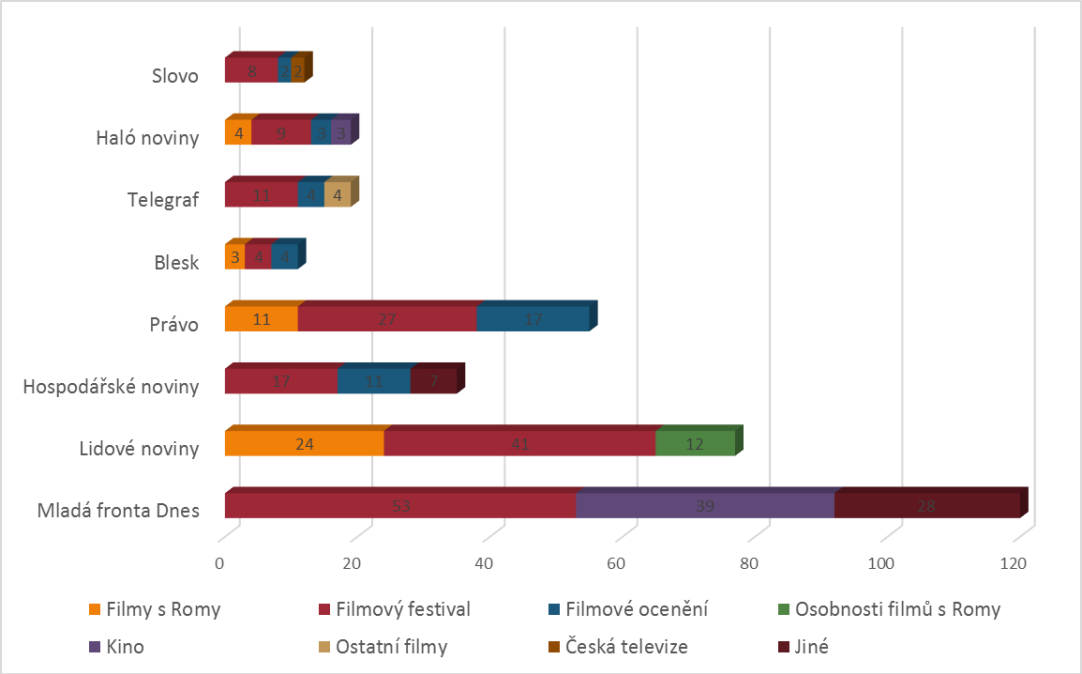

6.2.5 Obliba vybraných filmů u médií

VO5: Jakému z vybraných filmů bude v médiích věnována největší pozornost?

Z celkového počtu 580 článků se 197 z nich věnovalo filmu *Smradi* (34% z celkového počtu zveřejněných článků). Druhým nejvíce zmiňovaným filmem se stal snímek *Roming* se 174 texty (30%), třetím film *Marian*, o kterém bylo napsáno 138 článků (24%). Nejméně se média vyjadřovala k filmu *Cigán*, o kterém bylo publikováno pouze 71 textů (12%). (viz graf č. 23)

Graf č. 23 – Počty článků o jednotlivých filmech

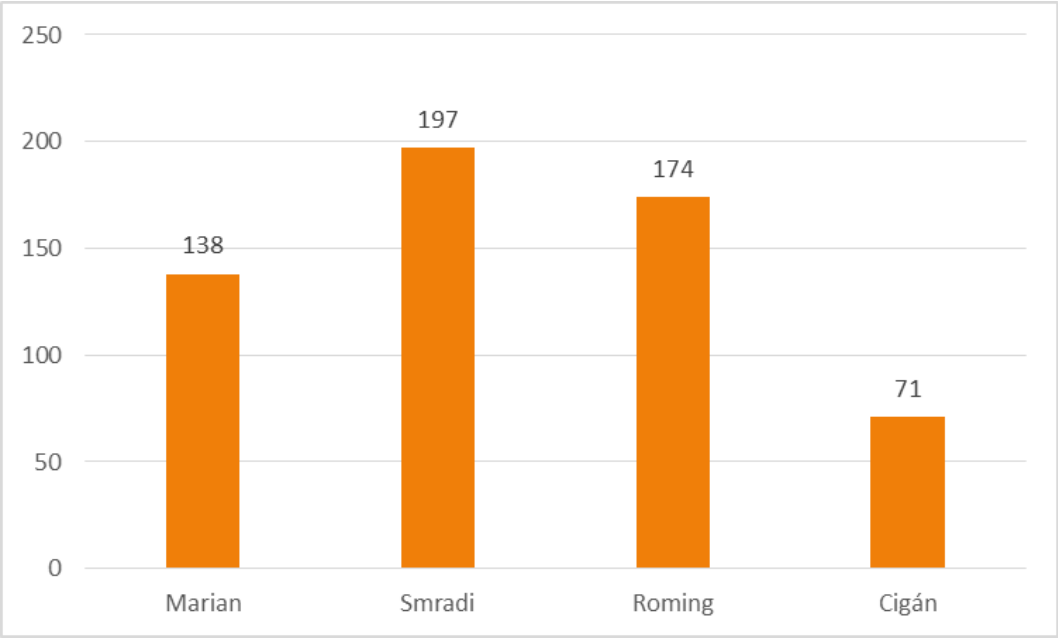

H6: Největší pozornost bude v médiích věnována filmu Roming.

Hypotéza č. 6 se nepotvrdila, jak je patrné z grafu č. 23. Předpokládali jsme, že se česká periodika budou nejvíce zajímat o film *Roming*, protože byl natočen

poměrně slavným režisérem Jiřím Vejdělkem, který před *Romingem* zaznamenal značný divácký úspěch s filmem *Účastníci zájezdu*. Do hlavních rolí navíc obsadil známé herecké tváře – Bolka Polívku a Mariána Labudu. Přesto média více zajímal film Zdeňka Tyce *Smradi*. Jsme schopni najít několik důvodů, proč se naše odhady nepotvrdily. Zdeněk Tyc se v roce 2002 objevil na české filmové scéně po sedmi letech, takže jeho návrat k tvorbě byl poměrně zajímavou informací pro českého čtenáře.[98] Na scénáři k filmu se podílela úspěšná česká spisovatelka Tereza Boučková. Do hlavních rolí byli obsazeni známí čeští herci – vycházející hvězda Petra Špalková a Ivan Trojan, který za rok 2002 dostal dva České lvy.[99] Film byl oceněn na MFF v Karlových Varech (divácká cena) a na filmovém festivalu v Istanbulu (cena za režii). Všechna vyjmenovaná fakta o *Smradech* pravděpodobně zapůsobila na redakce deníků, které se rozhodly, že o nich budou informovat své čtenáře. Usuzujeme, že redakce věnují větší prostor v novinách takovým filmům, které při vzniku provází určité zajímavosti nebo senzace, které by mohly upoutat pozornost čtenářů. (viz graf č. 23)

H7: Nejméně se budou média věnovat filmu Marian.

Hypotéza č. 7 se opět nepotvrdila. Očekávali jsme, že se česká tištěná média budou nejméně zajímat o film *Marian*. O tomto snímku však bylo napsáno 138 článků, zatímco o filmu *Cigán* pouze 71. Zmíněný výsledek analýzy si vysvětlujeme tak, že česká média nemají zájem psát ve velké míře o filmových dílech, která nevznikala výhradně na českém území a která netvořili čeští tvůrci. Režisér Martin Šulík se narodil na Slovensku a stejně tak děj filmu se odehrává ve slovenské osadě. Film navíc nemohl být nominován na cenu Český lev, o které se v médiích často píše a na kterou byly všechny další z vybraných filmů nominovány.[100] (viz graf č. 23)

Z výsledků analýzy usuzujeme hned několik závěrů. Média se zaměřují zejména na takové filmové snímky, které natočil český tvůrce. Důležitou roli hraje

[98] V roce 1995 Zdeněk Tyc natočil film UŽ, za který dostal negativní ocenění Plyšový lev. Z tohoto důvodu Tyc netočil filmy až do roku 2002.
[99] Stalo se tak poprvé v historii, kdy herec současně získal ceny za nejlepší mužský herecký výkon v hlavní i vedlejší roli (za filmy *Smradi* a *Musím tě svést*).
[100] Režisér, scenárista nebo představitel hlavního hrdiny by musel být české národnosti.

také výskyt filmu na světových i českých filmových festivalech. Často se o snímcích píše i v souvislosti s filmovými oceněními. Zajímavým zjištěním je i fakt, že žánr filmu nemá vliv na to, jestli se o daném snímku bude psát, nebo ne. Například film *Roming,* který kombinuje komedii a road movie, nebyl nejčastěji nacházeným filmem ve výzkumném vzorku, přestože žánr napovídá, že bude divácky i mediálně oblíbenější než ostatní filmy. Naopak film *Smradi*, který můžeme zařadit do žánru drama, se stal nejskloňovanějším filmem v českých celoplošných tištěných médiích. O tom, jestli se o filmu periodika budou zmiňovat, nebo ne, rozhodují především zajímavosti a senzace, které snímek doprovázejí.

7 Závěr

Základním cílem bakalářské práce bylo vyhodnotit, jak se o vybraných filmech v souvislosti s prezentací Romů psalo v českých celoplošných tištěných médiích a jakým způsobem tyto texty ovlivnily všeobecné mínění českého konzumenta mediálních obsahů o romské populaci. Do práce jsme zahrnuli snímky *Marian* (1996), *Smradi* (2002), *Roming* (2007) a *Cigán* (2011), pozornost jsme věnovaly také filmu *Můj přítel Fabián* (1953), který se stal reprezentativním příkladem komunistické filmové tvorby pracující s romskou minoritou. V českých denících jsme nalezli celkem 580 článků, které měly vazbu na některý z filmů. Následně jsme tyto texty podrobili obsahové analýze. Na základě empirických zjištění jsme se pokusili zodpovědět hlavní výzkumnou otázku: *„Jak ovlivňují texty o vybraných filmech všeobecné mínění českého čtenáře o romské populaci?“*.

Česká celoplošná tištěná média se ve svých článcích o filmech s romskou minoritou ve většině případech vyhýbají jakémukoli upozorňování na etnicitu hlavních hrdinů. Jestliže se periodika rozhodnou na zástupce menšiny upozornit, nejčastěji si vybírají neutrální a politicky korektní označení „Rom“. Média informace o filmových dílech čerpají z oficiálních anotací distributorů filmů, ve kterých jsou zástupci romské minority ve všech případech označováni názvem „Rom“. Vyhýbají se tím zodpovědnosti, kterou by musela nést, pokud by se rozhodla použít jiné označení minority.

Vybraná česká periodika nevybočují z řady a drží se standardního rozložení prostoru v novinách pro texty zpravodajské a publicistické. V souvislosti s vybranými snímky české deníky publikují ve vysoké míře zpravodajské texty, publicistické články jsou upozaděny. Nejoblíbenějším publicistickým žánrem českých novinářů je recenze. Redaktoři ve svých článcích častěji vyjadřují názor na filmové dílo než na problematiku, kterou snímky reflektují.

Každé periodikum dodržuje vlastní rozložení prostoru a rubrik v novinách. Neexistuje stejný postup při skladbě tematických kategorií u všech médií. Český čtenář denního tisku se při konzumaci takových mediálních obsahů dozví rozdílné informace o vybraných filmech. Pokud však čtenář konzumuje pouze obsah jednoho periodika, je jeho informovanost o daných filmech omezenější.

Česká celoplošná tištěná média se zaměřují zejména na takové filmové snímky, které natočil český tvůrce. Důležitou roli hraje také to, jestli byl film uveden na známém filmovém festivalu nebo získal významné filmové ocenění. Žánr filmu nemá vliv na to, jestli se o daném snímku bude psát, nebo ne. O tom, jestli se o filmu periodika budou ve svých článcích zmiňovat ve velké míře, rozhodují především zajímavosti a senzace, které snímek doprovázejí.

Stejný typ analýzy, který jsme uplatnili při zkoumání článků o filmech vzniklých po Sametové revoluci, jsme uplatnili i na články mající souvislost s filmem *Můj přítel Fabián*. Tehdejší redakce celoplošných deníků ve většině případech poukazovali na příslušnost hlavního hrdiny k romské minoritě, a to označením „Cikán“. Více prostoru novináři věnovali publicistickým textům, nejčastěji se vyskytujícím žánrem byla recenze zmíněného filmu.

Představa konzumenta mediálních obsahů v padesátých letech dvacátého století o romské populaci byla médii značně ovlivňována, protože se čtenář téměř v každém článku o filmu dozvěděl, jaká etnicita hlavnímu hrdinovi náleží. Čtenář se však nedozvídal více informací o problematice romské otázky. Byla mu podávána zejména hodnocení filmových děl.

Rozdílná situace nastává v současnosti. Jestliže jsme si na začátku výzkumu pokládali otázku, jak ovlivňují texty o vybraných filmech všeobecné mínění českého čtenáře o romské populaci, výsledek analýzy je nyní zřejmý. Vinou toho, že média v 77% neinformují o příslušnosti hlavního hrdiny snímku k romské menšině, si nezainteresovaný český čtenář po přečtení článků na romskou populaci nevytváří žádný názor. V souvislosti s vybranými filmy média ve většině případech hovoří o filmových festivalech, filmových oceněních nebo o samotných filmech, problematice romské otázky se v souvislosti s námi vybranými filmy média věnují minimálně.

Bakalářská práce odhalila, jak ovlivňují články o vybraných filmech (publikované v českých celoplošných tištěných mediích) všeobecné mínění českého čtenáře o romské populaci. Domníváme se, že by bylo vhodné v tomto směru prozkoumat i další oblasti českých médií. Zajímavé by bylo například zjistit, jak ovlivňují názory o romské minoritě texty internetových médií nebo komentáře k filmům na Česko – Slovenské filmové databázi. Při analýze internetových médií by mohly být použity stejné výzkumné otázky i hypotézy, analýza obsahů ČSFD by

vzhledem k formě databáze musela být pojata jinak. Pozoruhodné by bylo i sledování toho, jak o konkrétním filmu se zástupcem romské minority v hlavní roli hovoří různé druhy českých médií. Snímkem, který by bylo vhodné podobně zanalyzovat, by mohl být poslední film Petra Václava *Cesta ven* (2014), který si média v poslední době velmi oblíbila v souvislosti s herečkou Klaudií Dudovou.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BERNARD, Jan. O Cikánech, s Cikány, bez Cikánů…. In KAŇUCH, Martin (ed.). *Minority a film*. Bratislava : Asociácia slovenských filmových klubov, 2012, 204 s. ISBN 978-80-970420-2-8.

BONTONFILM. *Cigán* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <http://www.bontonfilm.cz/cigan.html>

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. 2014. *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – duben 2014* [online]. [cit. 18. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7230/f3/ov140514.pdf>

ČESKO-SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE. *Marian* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <http://www.csfd.cz/film/9441-marian/>

ČESKO-SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE. *Smradi* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <http://www.csfd.cz/film/36451-smradi/>

DVORSKÁ, Františka. *Reflexe společenského smýšlení o Romech v československé a české kinematografii*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta UK Praha. Praha : Univerzita Karlova, 2006, 87 s.

FALCON. *Roming* [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z WWW: <https://www.falcon.cz/film/roming>

HLAVÁČEK, Karel. 2014. *Romové v České republice* [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [citováno 17. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91753>

JÍLEK, Viktor. *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. Olomouc: FF UP, 2004. 171 s.

KAŠÍK, M. 2010. *Historie deníků k 1. 3. 2010* [online]. Informační systém VŠFS [citováno 31. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <https://is.vsfs.cz/el/6410/leto2013/B_VyM/um/Historie_deniku_2009.txt>

LIEHM, Antoním Jaroslav. Filmové střípky. *Literární noviny*, 1955, č. 4., s. 4.

Můj přítel Fabián. In: Filmový přehled 1955, č. 1 (8.1.).

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd. Praha : Portál, s.r.o.. 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.

SEKERA, Josef. Nepochopený Fabián. Poznámky k filmu o cikánech. *Literární noviny*, 1955, č. 8., s. 4.

SCHERER, Helmut. Úvod do metody obsahové analýzy. In SCHULZ, Helmut, REIFOVÁ, Irena a kol.. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. UK Praha : Karolinum, 2004, s. 29-50. ISBN: 80-246-0827-8.

ŠEFRANÁ, Věra Adina. *„Milí soudruzi – ostrý střih“* [online]. 25fps [citováno 22. 3. 2015]. Dostupné z WWW: <http://25fps.cz/2011/muj-pritel-fabian/>

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Specifika romského chování a komunikace. In Šišková, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001, s.145-148. ISBN 80-244-0925-9.

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Kvantitativní obsahová analýza. In TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Metody výzkumu médií. Praha : Portál, s.r.o., 2010, s. 99-117. ISBN 978-80-7367-683-4.

Příloha č. 1 (Kódovací klíč)

1. Datum vydání
2. Médium
    a. Mladá fronta Dnes
    b. Lidové noviny
    c. Hospodářské noviny
    d. Právo
    e. Blesk
    f. ZN Zemské noviny
    g. Telegraf
    h. Práce
    i. Haló noviny
    j. Slovo
    k. Super
    l. Šíp
    m. Aha!
    n. Metro
3. Titulek
4. Strana
5. Film
    a. Marian
    b. Smradi
    c. Roming
    d. Cigán
6. Zařazení
    a. Zpravodajství
    b. Publicistika
7. Publicistický žánr
    a. Recenze
    b. Analýza
    c. Kritika
    d. Komentář
    e. Poznámka

f. Glosa
g. Úvaha
h. Polemická úvaha
i. Prostá polemika
j. Pulbicistické interview
k. Úvodník
l. Editorial
m. Fraška
n. Anketa
o. Fejeton
p. Sloupek
q. Reportáž
r. Příběh (story)
s. Medailon

8. Označení minority
    a. Cigán
    b. Cikán
    c. Rom
    d. Nepřizpůsobivý
    e. Bez označení
    f. Nelze určit
9. Tematická kategorie
    a. Filmy s Romy
    b. Filmový festival
    c. Filmové ocenění
    d. Osobnosti filmů s Romy
    e. Kino
    f. Státní fond kinematografie
    g. Ostatní filmy
    h. Česká televize
    i. Osobnosti ostatních filmů
    j. Česká kinematografie
    k. Romská otázka

l. Světová kinematografie
m. Jiné

Seznam grafů

Graf č. 1 – Označení minority u článků s vazbou na film Můj přítel Fabián (str. 27)

Graf č. 2 – Zařazení článků (str. 28)

Graf č. 3 – Procentuální zastoupení publicistických žánrů (str. 29)

Graf č. 4 – Témata článků (str. 30)

Graf č. 5 – Procentuální zastoupení článků v jednotlivých filmech (str. 34)

Graf č. 6 – Zařazení článků (str. 35)

Graf č. 7 – Zastoupení zpravodajských článků v médiích (str. 36)

Graf č. 8 – Témata zpravodajských článků (str. 37)

Graf č. 9 – Zastoupení publicistických článků v médiích (str. 38)

Graf č. 10 – Témata publicistických článků (str. 39)

Graf č. 11 – Označení minority u všech článků (str. 40)

Graf č. 12 – Označení minority u článků s vazbou na film Marian (str. 41)

Graf č. 13 – Označení minority u článků s vazbou na film Smradi (str. 42)

Graf č. 14 – Označení minority u článků s vazbou na film Roming (str. 42)

Graf č. 15 – Označení minority u článků s vazbou na film Cigán (str. 43)

Graf č. 16 – Zařazení článků (str. 45)

Graf č. 17 – Procentuální zastoupení publicistických žánrů (str. 46)

Graf č. 18 – Zastoupení vybraných publicistických žánrů (str. 47)

Graf č. 19 – Zastoupení článků s názorem na problematiku a názorem na film všech témat (str. 48)

Graf č. 20 – Zastoupení článků s názorem na problematiku a názorem na film vybraných témat (str. 49)

Graf č. 21 – Témata článků (str. 50)

Graf č. 22 – Tři nejčastěji se vyskytující témata v jednotlivých denících (str. 51)

Graf č. 23 – Počty článků o jednotlivých filmech (str. 52)

Seznam použitých zkratek

ČSFD	Česko – Slovenská filmová databáze
ERRC	European Roma Rights Centre